

Glas

Slovenske kulturne akcije

Leto XXIV, 7-8

EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

Julij-avgust 1977

misli

Vsi revolucionarni poskusi in vsaka samovoljnost bi v Cerkvi nikoli ne vznikla, če bi ne pozabili, da je krščanstvo vera križa, kakor je po koncilu lepo znova opozoril krščanski filozof J. Maritain. Križ, zadostna molitev, odpuved, pokora so bistvene sestavine krščanstva; kjer teh vrednot ni ali so prisotne le površno, se zamajajo temelji naše vere.

Imejmo najprej čiste pojme, potem se ne bomo našli slabega zraka, ki često prihaja k nam z zahoda kakor slabo vreme. Res, Cerkev se zna znebiti bizantinizma, ki je dajal cerkvenim predstojnikom tudi odločujočo civilno veljavo, Cerkvi nudil varuštvo in civilne privilegije ter v medsebojne odnose in tudi v liturgijo vnašal ceremonial bizantinskega dvora.

Cerkev odklanja varljivo miselnost triumfalizma, ki pričakuje, najrajši že kar v bližnji bodočnosti, vsestransko zmagoslavje Cerkve že na tem svetu.

Ko današnja Cerkev premaguje paternalizem, ki vidi v predstojniku očeta, v vseh drugih pa nedoletne in varuštva, tutorstva potrebne otroke, hoče, da se v Cerkvi vsi, tudi laiki, zavedajo svoje polnoletnosti, zato pa tudi soodgovornosti.

* * *

Doba splošno krščanske družbe je na Vzhodu in Zahodu zatonila. Tudi pri nas. Pa brez vsakega domotožja: tudi sedanjí čas moramo z vsem srcem ljubiti, ker se tudi v njem izraža božja volja, tiha božja volja, kakor pravi asetik.

Današnja in jutrišnja družba je in bo pluralistična. Kristjani (in z nami vsi ljudje dobre volje) želimo, da se v tej družbi čimprej uglasimo na mirno soglasje, da bomo živeli tiho in mirno življenje v vsej pobožnosti in poštenosti" (1 Tim 2, 2).

jožef pogačnik
nadškof ljubljanski in
slovenski metropolit
iz pisem sobratom

rojakom v domovini

Narodni odbor za Slovenijo nas je s posebnim dopisom 27. avgusta 1977 povabil, da v Glasu objavimo tale poziv

SLOVENCÍ, SLOVENKE!

Dvaintrideset let je minilo od konca tragedije druge svetovne vojne, med katero je moral zaradi okupacije in revolucije slovenski narod preživeti morje trpljenja. Količkokrat je bila izrečena beseda svoboda in kako željno jo je slovenski narod pričakoval! V dvaintridesetih letih se je mnogo spremenilo, toda slovenski narod – z izjemo partijskih funkcionarjev – ni svoboden. Slovenski narod ne more odločati o svojem življenju, ampak je le predmet, s katerim komunistična partija razpolaga po svoji volji. V Sloveniji ne obstaja in ne sme obstajati nobena politična stranka razen komunistične partije, ki vlada diktatorsko in igra dvolično vlogo: na eni strani podpisuje mednarodne pogodbe o spoštovanju človeških pravic, na drugi strani pa jih dosledno zatira z vso brezobzirnostjo na vseh področjih zasebnega in javnega življenja.

Navajamo določbe člena 1. a, VII, Sklepne listine konference o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinskih 1. avgusta 1975. Poleg 34 držav je sprejel obveznosti izpolnjevanja teh sklepov o spoštovanju človeških pravic in temeljnih svoboščin za SFR Jugoslavijo njen predsednik Josip Broz Tito. Obveznosti iz navedenega člena so sledeče:

„Države udeleženke bodo spoštovale človekove pravice in temeljne svoboščine, všteti svobodo misli, vesti, vere in prepričanja za vse, ne glede na raso, spol, jezik in vero.

Pospeševale in spodbujale bodo dejansko uveljavljanje državljanskih, političnih, gospodarskih, socialnih, kulturnih in drugih pravic in svoboščin, ki vse izvirajo iz dostojanstva, lastnega človekovi osebnosti in so bistvenega pomena za njen svobodni polni razvoj.

V tem okviru bodo države udeleženke priznavale in spoštovale pravico posameznika, da izpoveduje in izpolnjuje, sam ali v skupnosti z drugimi, vero ali prepričanje, in da ravna tako, kot mu narekuje vest.

Na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin bodo države udeleženke ukrepale v skladu s cilji in načeli Ustanovne listine Združenih narodov (1945) in s Splošno deklaracijo o človekovih pravicah (1948) Prav tako bodo izpolnjevale svoje obveznosti, zapisane v mednarodnih deklaracijah in sporazumih s tega področja, všteti med drugim mednarodna pakta o človeških pravicah, če jih zavezujejo.“

Še več. V sklepní listini Helsinške konference je prevzela obveznost, da zaščiti temeljne človeške pravice, katere vsebuje Splošna deklaracija Združenih narodov o človekovih pravicah iz leta 1948. Navedemo jih le nekaj:

„Pravica do zaščite proti vsakemu dejanju, ki bi kršilo človekove osnovne pravice, priznane v ustavi in zakonu“ (čl. 8). „Nihče ni kriv, dokler se mu krivda ne dokaže“ (čl. 11). „Zajamčena je svoboda mišljenja in izpovedovanja“ (čl. 18). „Pravica do svobodnega izražanja in razširjanja svojega mnenja“ (čl. 19). „Pravica združevanja in zborovanja“ (čl. 20). „Vsak ima pravico sodelovati pri vodstvu države“ (čl. 21). „Svobodne volitve“ (čl. 22). „Starši imajo v prvi vrsti pravico odločati o načinu vzgoje svojih otrok“ (čl. 26). „Nobena določba v pričujoči deklaraciji človeških pravic se ne sme razlagati tako, da bi dajala kakršnokoli pravico bodisi državi bodisi skupini ljudi ali poedini osebi za podvzemanje ali izvrševanje dejanj, ki bi imela namen zatreti katerokoli pravico ali svoboščino, navedeno v tej deklaraciji“ (čl. 30).

Vsi vemo, da vladajoči rečim v Jugoslaviji in Sloveniji ne izpolnjuje obveznosti sklepne listine Helsinške konference iz leta 1975, da zatira temeljne človekove

pravice, navedene v Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki bi jih morala po svoji obveznosti ščititi. Prav pa je, da še posebej poudarimo, da sedanje oblasti v tem pogledu ne izpolnjujejo niti svoje lastne ustave.

Tole npr. določa ustava SR Slovenije:

Člen 109: „Zajamčena je svoboda tiska, govora in svoboda javnega nastopanja. Občani imajo pravico v sredstvih javnega obveščanja izražati svoje mnenje.“ Člen 209: „Občan ima pravico dajati politične in druge pobude splošnega pomena.“ Člen 210: „Zajamčena je svoboda združevanja in svoboda zborovanja ter drugega javnega zbiranja.“ Člen 214: „Protivestno in kaznivo je kakršnokoli propagiranje ali izvajanje verskega sovraštva in nestrpnosti.“

Opozorimo le na nekatera dejstva: dosledno zatiranje svobode tiska in združevanja; ne dolgo tega je svetovna javnost zvedela, da je bil v Sloveniji obsojen rojak celo na podlagi zapiskov svojega lastnega osebnega dnevnika; odvzemanje potnih listov brez obtožbe ali obsodbe; grožnje učiteljem, ki hodijo v cerkev „naj si izberejo drug poklic“; vsestranski privilegij za člane komunistične stranke; zanikanje pravice staršem glede vzgoje otrok; uradno in obvezno poučevanje marksizma; omejevanje svobode kulturnim ustvarjalcem; propagiranje in izvajanje verskega sovraštva in nestrpnosti; neprestani pritisk komunistične stranke na delovanje Cerkve; vse to so vsakdanji pojavi v Republiki Sloveniji, ki imajo svoje korenine v odpravi politične svobode.

Ne osebna, ne verska, ne kulturna svoboda niso zajamčene, če v deželi ne vlada politična svoboda. In dokler temu ne bo drugače, bodo tako helsinški sklepi kakor slovenska ustava in Splošna deklaracija le za zunanjo uporabo – brez vsake koristi za narod.

Zadnja leta dvigajo posamezniki in skupine v državah – socialističnih demokracijah –, kjer so osnovne človekove pravice zatirane, zahtevo po izpolnjevanju ustavnih določil in mednarodnih pogodb o zaščiti človekovih pravic. Ti pogumni posamezniki in skupine

(v Sovjetski zvezi, na češkem, Poljskem in drugod) dobivajo množično oporo v svojih državah in tudi moralno oporo svobodnega sveta.

Ko opozarjamo na ta dejstva, ne hujskamo k nasilnemu odporu, marveč Vas pozivamo, da zahtevate izpolnjevanje določil ustave, da zahtevate izpolnjevanje obveznosti o zaščiti človekovih pravic, kot jih je prevzela SFR Jugoslavija v mednarodnih pogodbah, da zahtevate svobodo volitev, ki naj omogočajo vsem državljanom udeležbo pri vodstvu Slovenske Republike.

Slovenski narod je v svoji zgodovini dokazal predvsem z ustoličenjem koroških vojvod preko stoletij zatiranja, da je svoboda temelj njegove biti. Današnji čas terja, da to ponovno dokažemo.

Nikdar nismo pričakovali, da bi KP v nasprotju s svojo ideologijo branila človekove pravice; pričakovali pa smo in še pričakujemo, da bodo dvignili svoj glas vsaj tisti zapeljani rojaki, katerih narodni idealizem je KP zlorabila za revolucijo pod pretvezo osvobodilnega boja. Sedanji molk – posledica razočaranja – bi bil še usodnejši od tedanje zmote.

Ruski disident Sinjavski, ki je preživel v Sovjetski zvezi sedem let prisilnega dela, je prišel do spoznanja, da je v človeški naravi silna težnja po svobodi; vsebuje pa tudi sposobnost, da se prilagodi sužnosti. Naj ne bo sedanja slovenska generacija tista, ki bi zamudila zgodovinski trenutek in pretrgala trnjevo pot bojev našega naroda za svobodo, ki se ni nikdar hotel prilagoditi ne gospodarski, ne politični, pa tudi ne duhovni sužnosti.

Če hočeš biti svoboden, če hočeš, da bo svoboden tvoj rod, potem javno in pogumno zahtevaj ter brani svoje pravice. Krik posameznika bo našel odmev in sprožil plaz, katerega ne bo mogoče ustaviti.

Nihče nam ne bo prinesel svobode, ako je ne zahtevamo sami. Naša moč je v nas samih.

Za
Narodni odbor za Slovenijo
Miloš Stare, predsednik

Buenos Aires (Argentina); Cleveland (ZDA); London (Anglija); NAPA (California, ZDA); New York (ZDA); Sidney (Avstralija); Toronto (Kanada). — V maju 1977. — Z gornjim pozivom so bili slovenski rojaki v domovini seznanjeni pred začetkom prve pohelsinške konference v Beogradu.

En Belgrado se vienen realizando las sesiones preparatorias de la segunda parte de la Conferencia de Seguridad Europea. Se trata ahora de examinar los resultados de acuerdos tomados (en Helsinki).

Ocurren en la capital yugoslava cosas curiosas. Imprevistamente los delegados de la Unión Soviética están diciendo que sí a casi todas las propuestas para la agenda. Parecería que se hallan súbitamente animados de una oleada de sentimientos de confraternidad...

Entretanto, en la propia Yugoslavia, la amnistía prometida por Tito para festejar su 85º cumpleaños no se ha concretado. Por el contrario, no ha seguido el ejemplo de Rumania, país que ya no tiene prisioneros políticos: amnistió 28.000 presos en el 100º aniversario de su independencia... y liberó a Paul Goma, un escritor disidente.

En Belgrado, las persecuciones siguen. Una delegación de mujeres judías que se proponía hacer llegar a los delegados quejas por el antisemitismo creciente, fue encarcelada.

... Habrá mucho que discutir en Belgrado en la próxima reunión general, en relación con los derechos humanos tan llevados y traídos, según convenga.

“La Nación”

buenos aires, junio 26 de 1977

metropolit nadškof dr. jožef pogačnik - zlatomašnik

31. julija letos je ljubljanski nadškof in prvi slovenski metropolit dr. JOŽEF POGAČNIK s slavnostno mašo v ljubljanski nadškofijski katedrali sv. Nikolaja zahvalil Boga za 50-letno služenje v njegovem vinogradu v ljubljanski nadškofiji. Nadškof je zapel svoj zlatomašniški Slava Bogu...

Ne le kot zgleden duhovnik, vzgojitelj in ljubljanski nadškof v težavnih in usodnih časih slovenske zgodovine, tudi kot ploden in pomemben kulturni delavec je nadškof Pogačnik postavil vreden pomnik svojemu vnetemu prizadevanju pri rasti slovenske krščanske kulture. V slovenski kulturni zgodovini bo nadškof zapisan predvsem kot obetajoč pesnik v letih slovenskega katoliškega ekspresionizma med obema vojnama; njegova veljavnost pa ni manjša v publicistici, kjer je bil od 1934 pa vse do začetka druge vojne urednik družinske revije Mladika, ki jo je dvignil na izredno raven. Kot esejist je razpravjal o katoliških pesnikih Johannu Reinhardu Sorgeju in Petru Döflerju. Pisal je o slovenski katoliški dejavnosti v nemške revije, za Mohorjevo družbo pa esej o njeni zgodovini. Kot urednik je zapisal dolgo vrsto ocen in knjižnih poročil. Za oder je poslovenil in prepesnil flamsko inačico Slehernika. Neprecenljive vrednosti je njegovo uredništvo knjižnih publikacij Mohorjeve družbe. Prevedel je besedilo in razložil obrede velikega tedna in praznika sv. Rešnjega telesa, ko smo Slovenci 1932 dosegli slovenski obrednik. Tu so posebne vrednosti njegovi pesniški prevodi cerkvenih himen, ki se še zmeraj pojó. Pri Mohorjevi družbi je 1937 izdal Družinski molitvenik – za Baragovo Dušno pašo prav zanesljivo najboljša slovenska molitvena knjiga.

Vneto si prizadeva za beatifikacijo škofa Friderika Barage, enega največjih slovenskih kulturnih mož. Po Pogačnikovi zaslugi so v marquettski škofiji uradno začeli s škofijskim postopkom in ga tudi skončali. O Baragovi beatifikaciji poslej odloča samo še Rim.

Posebno skrb posveča slovenskim zdomcem. Večkrat je potoval k njim. Levji delež ima pri ustanovitvi papeškega zavoda Slovenik v Rimu.

Nadškofovemu zlatomašniškemu jubileju se vneto pridružimo tudi svobodni slovenski zdomski kulturniki v velikem svetu. Želimo mu še dolga leta plodnega škofovanja v ljubljanskem šenklašču. Pa zvrhan pehar božjega žegna, modrosti in poguma v težkih dneh slovenske usode.

V opombo za nadškofov jubilej objavljamo v ponatisu dve njegovi mladostni pesmi, ki jih je natisnil v svoji prvi pesniški zbirki Sinje ozare in sta uvrščeni tudi v monumentalni zbornik Slovenska sodobna lirika iz leta 1933. Sinje ozare so izšle 1931 pri Mohorjevi. Leta 1970 pa je na povabilo iste založbe pripravil novo zbirko, ki jo je poimenoval Pesmi mladih let. Pesmim iz Sinjih ozar je dodal še nad dvajset novih. O njegovi poeziji je kritik France Koblar zapisal:

„Njegova pesem se v začetku odlikuje po žarkih religioznih motivih in ekspresionistični sproščenosti, pozneje se umiri v skoraj filozofsko skladnost med osebnim religioznim svetom in tradicionalnostjo vernega slovenskega domačijstva. Tako najde nov, moško hladen, negovan pesniški izraz in podobo religioznega človeka, ki se je iz ekstatičnih zamaknjenj vrnil v razumsko naravo in jasno versko resničnost.“ (SBL II, 409).

Nadškofu Pogačniku je, „ko je pesnikovanje opustil, ... še vedno ostala ljubezen do pesniškega izraza in besede; uporabil jo je posebno pri prevajanju cerkvenih himen v liturgiji; ostala mu je ljubezen do lepe knjige in slovstva, ostal tenek čut za lepoto besede v prozi in govoru“, kot je zadeto zapisano v elegantnem zborniku „Ob zlati maši nadškofa Pogačnika“, ki ga je pripravil uredniški odbor s pomožnim škofom dr. Stanislavom Leničem in izdal nadškofijski ordinariat v Ljubljani.

V T U J I N I

V nočeh

– čemu naj zastiral bi sobo?
me mesec prijatelj budi
s svojo srebrno svetlobo.

Bedim in razmišljam tako:

Prav ista luč dom zdaj obliva,
prav isti ljubi ogenj zdaj sniva
nad toplo slovensko zemljo.

Bedim in oko se mi v noč orosi:

o, mrtva je zemlja tujine!
še mesec z mojo boleščjo trpi
in zajde za tuje planine...

M R Z E L M A J

*Vrba je muževna. Izza seči
češpelj cvetje močno diši.*

*Prvih pastirjev
raskavi krik
zalil je poljano.
Strgan oblak,
črn, težak
visi nad mano.*

*Severni veter v očeh skeli,
cvetje osipa, v plašč se lovi.*

*V logu za reko
tenko, samotno
cvili piščal.
šipek v ogradi
muči se, muči,
da bi pognal...*

JOŽE POGAČNIK

iz slovenske kulturne akcije

prvi dvom

(Drama v dveh dejanjih, a tretje je odvisno od občinstva.)

SVILENO pismo težkih rok iz Argentine:
„Umiramo od strašne neaktivnosti.“
Z menoj deževni veter spet in spet prebira.
Po šipi z veje vrbe dež v zavest potuje.

KULTURNO delamo – z najboljšimi nameni.“
Cvetice ádžisaj za svečnike stoje,
od ceste komaj kdaj preprost zavor odmeva.
Le mrč, kot zmeraj, zrak po svoje oblikuje.

AKDO bo spil na zdravje zdomcev lek dejanja?
Preprosti, čudodelni lek za gnitje sanj!“
„Nihče,“ šepeče mrč. „Ni res!“ mu odgovarjam.
Na dnu srca pa prvi dvom japonsko kljuje.

Ob Tihem oceanu, julija 1977.

Vladimir Kos.

Okolje pesmi je japonska deževna doba, ki jo v zelenosivi monotonosti razveseljuje najbolj kot kepe velike cvetice ádžisaj z mednarodnim imenom hydrangea, ki spreminjajo barve kakor mavrica (z izjemo rumene).

kulturni večeri

Kulturna akcija je že tradicionalno vrsto kulturnih večerov v Buenos Airesu začela 8. julija 1977. Prvi večer je bil odmerjen spominu pisatelja KARLA MAUSERJA, rednega ustvarjalnega člana literarnega odseka. Pred komemoracijo v gornji dvorani Slovenske hiše je bila za pokojnika člana maša v slovenski cerkvi. Komemoracijo je začel z nagovorom predsednik dr. Tine Debeljak. Vodja lit. odseka France Papež se je Karla Mauserja spomnil s krajšo študijo, ki jo v celoti objavljamo. Dr. Debeljak pa je Mauserja pokazal kot pesnika in napovedal natis njegove pesniške zbirke v naši založbi. Svojska je bila tudi daljša Debeljakova študija o življenju in begunskih težavah pokojnega pisatelja. Spominski večer je bogatilo tudi branje Mauserjevih liričnih in proznih tekstov.

LUDWIG van BEETHOVEN ob 150-letnici smrti je bil naslov 2. kulturnega večera, 26. julija 1977. Ob presenetljivo skromni udeležbi je priložnostni komentator na kratko orisal življenjski in umetniški lik velikega glasbenega mojstra. G. Stanko Jerebič je kot pendant k 9. simfoniji prebral Cankarjevo ertico „Veselejša pesem“. Reproducirali pa so prireditelji s kvalitetnimi magnetofonskimi posnetki mojstrove uverturi „Koriolan“ in „Egmont“, 4. stavek 9. simfonije, pa odlomke iz Slavnostne maše v izvedbi Berlinske fil-

harmonije, mešanega zbora iz katedrale Sv. Edvige in solistov – med njimi tenorist Anton Dermota –, kot jo je pripravil in dirigiral Karl Böhm.

O EVANGELIZACIJI SVETA, je predaval na 3. kulturnem večeru 12. avgusta, v gornji dvorani Slovenske hiše, vodja teološkega odseka dr. Mirko Gogala. Z večerom je začel vrsto treh predavanj, katerih tema je papeževa spodbuda Evangelii nuntiandi. V uvodnem prvem predavanju je razpravljal o nosilcih evangelizacije. V štirih razdelkih, ki jih je naslovil: Kristus in Sveti Duh – Kristus in Cerkev – Kristus, vesoljna Cerkev in delne Cerkve, pa Kristus in dejavniki evangelizacije je predavatelj izbranemu poslušalstvu odkril prebogat svet evangeljske dejavnosti, ki se vekovito izkazuje v Cerkvi.

IVAN MEŠTROVIČ – ČLOVEK je bil naslov 4. kulturnega večera 26. avgusta 1977 v gornji dvorani Slovenske hiše. O svojem očetu je govorila ga. Marica Meštrovič. Pokazala nam je njegovo človeško podobo z izredno prepričljivostjo in pristopnostjo. Svoja izvajanja je predavateljica obogatila tudi s številnimi fotografijami mojstrovih umetnin. Z zadoščenjem lahko zapišemo, da nam je ga. Meštrovičeva obljubila za prihodnjo sezono podobno predavanje o Meštroviču – umetniku.

PRIMORANI SMO DVIGNITI NAROČNINO ZA LETO 1977, KI JE ODSLEJ SLEDEČA: REVIIJA MEDDOBJE 5.000 PESOV, GLAS SKA 3.000 PESOV, OBOJE 8.000 PESOV. V INOZEMSTVU: GLAS 7 DOLARJEV; MEDDOBJE 16 DOLARJEV.

vladimir kos

pismo med(dobj)u v onstranstvo

ZARADI orkana so bili ustavili elektriko v teh gorah, tako da sem sedel v noč pri starodavni, trepetavi sveči čisto sam. Ne vem, kdaj mi je postalo jasno, da si mrtev; najbrž, ko sem sledil kobilici podobni žuželki, ki je s tankimi tipalkami ogledovala raztrgani stenski koledar. Naenkrat mi je bilo jasno, da je edini možni vzrok Tvoje polletne odsotnosti: smrt. Opažal sem, kako si se bil zmeraj bolj naslanjal na dvojno številko, kot da Ti je bila sapa odhajala ob prihodu v Tokio in si si moral nabirati moči v podvojenih presledkih. Vendar si prihajal in sem občudoval Tvoj smehljaj pod bledico; zame si bil posebljeni tragični heroj naše brezdomske literature; heroj, ki se mu posrečita pesem in povest kljub bridkostim v srcu in trudnosti v rokah. Krpe Tvojega plašča so me spominjale na vseh sedem kontinentov, kamor si hodil pet in pripovedovat, da smo bili spet doma pri slovenskem duhu, pa naj je taval med nebotačniki ali pa veslal po pragozdni reki. Vedel sem, da Te ne puste čez to in ono mejo, ker si bil rojen v svobodi; a nisem slutil, da si bil tako blizu smrti. Grenki Med!

Jaz moram misli nizati na papir, Ti pa zdaj lahko brez ovire bereš tudi to, kar je le nakazano. Pišem Ti v onstranstvo in pišem Ti iz optimizma, ki je del slovenske narave na dnu srca. Pišem Ti, ker upam, da Ti bo spet dano, da se „uresničiš“; vsak dober dar svobode je dar Božjega Duha, ki je neskončno radodaren. Morda že zdaj pripravlja snovno počelo za Novi Med: Za Tvoje bistvo v novi obliki. In ker mora biti nova oblika naše delo ali sodelovanje, bi Ti rad ponudil izbiro. Zdaj, ko si v onstranstvu, lahko govorim brez ozira na tiste zemske konkretosti, ki so tako krhke, da mora človek previdno ravnati z njimi; zmeraj me spominjajo dragocenih japonskih vaz, ki jim tu pri nas ohranjajo edinstveni lesk s svilenimi prijemi.

Predlagam Ti programski dekalog; privzemi, kar je z njim v skladu, zavrz, kar mu nasprotuje, ker Ti sicer spremeni moddobje v medlobo. Upam, da ta programski dekalog razodeva skupne izkušnje; dragocenost napak je prav v tem, da nama jih ni treba ponavljati in zaradi njih še enkrat trpeti škodo. Seveda: če se motim, velja isto tudi za sam programski dekalog; v svarilo je, kaj se lahko pripeti v določenih okoliščinah tudi odkritosrčnim namenom.

(1) Ne bodi zadovoljen z navadno opremo, navadnim naslovom, navadnim razpravljanjem snovi. Kaj vse se da storiti s črnimi črkami na belem papirju, da že po zunanji obliki dajo slutiti odprave ustvarjalnega duha na nove predele! Pod Tvojim Meddobjem v naslovu na ovitku bi lahko v manjšem tisku brali še Medpotje in Medmorje, da pojma „meddobje“ ne istovetimo z začasnim in torej nepomembnim prehajanjem. Iz študije Petra S. Stevensa o vzorcih v naravi (*Patterns in Nature*, Penguin Books 1976) povzemam, da daje naravi čudovito lepoto oblik prav iznajdljivost, s katero variira sicer skopo odmerjene in prostorno-organično utemeljene črte in ploskve. Tudi tvoj ovitek mora biti enostavno lep; ne pravim „razkošno lep“. Tudi spodnje platnice spadajo k okvirju; nekaj vzorcev bi moralo spajati tudi spodnje platnice v okvirno celoto. Tu na Japonskem trgovski zavodi kar tekmujejo med seboj, kdo bo tudi najbolj navadne predmete zavit v najbolj prikupen papir; Japonec se zaveda, da čutni vtisi posredujejo samo po sebi neotipljivo vrednost. To je posebno važno v dobi potrošniške družbe, ki tudi nas Slovence oblikuje in na svoj način plitvi. Prikupen ovitek je važen. Vsakokratna razporeditev snovi mora biti delo kombinatornega razuma, ki mu je edinemu dano, da razporedi izbrano snov po svoji zamisli. Z vidika aktualnosti lahko celo kronika polni prve strani, posebno če ji primeren podnaslov vzame tisto monotono barvo, s katero zajema prostore v naših spominih. Tak podnaslov bi npr. lahko bil

izraz „Nova osvajanja“ ali pa „Najnovejša obzorja“ ali pa – če se celo v onstranstvu smehljaš takšnim izrazom – bolj suhoparen „Važna srečanja“.

(2) Ne bodi zadovoljen le z uredniki odnosno le z ekipo urednikov. Imeti moraš dinamično ekipo urednikov. Pri zaposlenosti, ki je del naše brezdomske eksistence, en sam, tudi najboljši urednik, najbrž končno podleže koordinatnemu sistemu utrujenosti in negibanja v smeri najmanjšega odpora; posledica: parabola iz vedno večjih časovnih presledkov. Ne le v tem smislu, da revija zmeraj redkeje izhaja; tudi v tem, da se en sam urednik zmeraj redkeje spoprime s snovjo in njenimi ustvarjalci, spoprime na način vreden urednika revije ali obzornika: z dvojno hvalo, to je, z zahvalo in pohvalo; in z dvojno prošnjo, to je, s prošnjo za morebitne popravke, in s prošnjo za nadaljnje sodelovanje. Naravno niso te funkcije zmeraj istočasno potrebne; a pismeni stik z ustvarjalci, raztresenimi po vsem svetu, je življenjsko važen, posebno ker nadomešča honorar, katerega največja vrednota je očitno priznanje s strani zastopnika naše skupnosti (v kolikor „se učloveči“ v reviji). Po boljši logiki morajo tudi uredniki prejemati dvojno hvalo in vsaj prošnjo za nadaljevanje; kar vse dejansko vrši denarni honorar. Človek, posebno urednik, ne živi samo od idealizma; ne more, četudi bi hotel. Tudi en sam honorarni dolar v žepu urednikov na dan izida revije (v vsakem žepu, se razume) je več vreden kot najbolj blažena inspiracija v zgoraj omenjenem koordinatnem sistemu, ki zajema urednikov svet. Po tej logiki bi ekipa petih urednikov stala naročnike pet dolarjev – majhna žrtev za veliko stvar. Seveda – čim višji honorar, tem večji čut odgovornosti in tem bolj upravičeno pričakovanje naročnikov; menim, da te formule ne moreš ovreči niti v onstranstvu, če so naročniki odgovorni za honorar. Ne morem pozabiti, kar je bil zapisal sv. Pavel v knjigo korintskim kristjanom, ki so bili navajeni, preveč navajeni na tržišče: „Vojak, ki mora plačati svojo vojaško službo – ste kdaj čuli kaj takega?“ (1 Kor 9, 7.) Uspešno urejevanje in izdajanje – in širjenje revije – je borba z idejami, okoliščinami, čustvi, in – stroški.

(3) Ne bodi zadovoljen z nerednim izidom. „Redno vsake tri mesece“ mora biti črno na belem ovitku, da si znova pridobiš zaupanje naročnikov. Nihče ne plačuje rad za revijo, ki ne ve, kdaj lahko izide. Zvezček tehtne vsebine je včasih več vreden kot debela knjiga nerodno sestavljenih stavkov. Včasih je seveda tudi kvantiteta važna, npr. za mašenje vrzeli pri tistih japonskih oknih, ki so jih bili izdelali prav po vojni; če ni dovolj papirja za v špranje, se bo veter dobesedno požvižgal nanje. Ti in jaz sva prepričana, da je poslanstvo revije najprej med tistimi nevidnimi, a kar se da občutljivimi, tokovi, ki so značilnost človeškega duha. Slavni Albert Schweitzer je dejal že l. 1932 v svoji knjigi Propadanje in obnova civilizacije: „To, kar lahko vnese življenje v civilizacijo, je nov način čutenja, ki si ga lasti določeno število posameznikov, in sicer neodvisno od in v nasprotju s čutenjem, ki prevladuje v masi. Polagoma pa se vpliv novega čutenja razširi med maso, ki jo končno začne preoblikovati.“ Dr. Schweitzer ima še zmeraj prav; stvaritev osvobodno novega čutenja je delo umetnostne revije. Naj citiram Georgesa Mounina Pesništvo in družba (*Poésie et Société*. Pariz 1968, pri P. U. de France, 2. izd.): „Vsaka umetnost je v bistvu usmerjena v stvaritev, poživitev, in ohranitev tistih čustev, ki na edinstveni način hranijo naše vsakdanje življenje, a ki jih življenje samo ne nudi ne pogosto in ne pristočno.“ Naj dodam še nemški vidik: „Toliko nas je dandanes, ki nam misli teko enostransko, naravoslovnotehniško, in ki zato več ne najdemo dostopa do globin lastnega življenja, tudi do osebnega trpljenja ne; teh stvari namreč čuti ne dojemajo.“ (Maria N.

Hoffmann o Rilkeju kot transcendentnem pesniku – Rilke als Dichter der Transzendenz – v *Stimmen der Zeit* dec. 1975, str. 825). Umetnostna revija ima posebno poslanstvo v atomskem veku. Atomski vek je občutljiv za čas; v makroskopičnem svetu revije ne more priznati Heisenbergove mikroskopične, statistične občasnosti; redno vsake tri mesece pomeni redno vsake tri mesece; pripravljen pa je optirati za mesečno konstanto 30 dni.

(4) Ne bodi zadovoljen s posameznim obzorniškim izsekom. Revija Meddobje ali Medpotje ali Medmorje je obzornik slovenskega bivanja v svetu, kolikor je posameznikom uspelo o-svojiti si ga s prodorom v njegovo skrivnost. Jasno, da lahko obravnava tudi Slovenijo, trenutno od komunizma zasluženo. Kjerkoli prodre Slovenec v skrivnost sveta – s pesmijo, povestjo, literarno kritiko, esejem, perspektivnim poročanjem, kulturnim vrednotenjem političnih dejanj –, dotod se razširi naše obzorje, dokler se tega živeč zavedamo. Še tako lepa knjiga, še tako važen članek, še tako pomembna kronika ne pomenijo dobesedno ničesar, dokler si jih ne prisvoji živeči Slovenec. Revija gradi kulturo. Biti v polnem smislu besede človek, je biti kulturni in s svojim življenjem širiti kulturo. „Človek ni kamen, omejen v svoje ploskve in v svojo sedanost,“ pravi Martin Versfeld v svojem Vednem redu. „Človek je zavestno bitje, ki se s čuti dotika velikega sveta stvari in oseb in jih, kolikor jih more prav razločevati s svojim umom, veže in tke v smiselno celoto. Sedanost kot taka ga ne more zadovoljiti; misli mu romajo tja daleč nazaj k dejanjem prednikov in tja daleč naprej v bodočnost človeštva. Misli mu zajamejo tok časa in tako skuša v njem razbrati razne usmerjenosti, pomene in namene, to je, uvideti hoče vrednost življenjskega pehanja, čigar delček je tudi njegovo lastno življenje. In kakor si ga razloži s pomočjo zaključkov in vrednotenj, tako vtisne značilnost tudi svojem delovanju. Da, razložiti si ga mora; v kolikor je človek, se temu tolmačenju ne more izogniti. Biti človek pomeni živeti skupno z ljudmi in v navezanosti nanje, in ustvariti pojme za vse te osebne odnose. Zato so naša dejanja naravno v zvezi z dejanji drugih ljudi in z našimi vrednotenji teh dejanj. Kjerkoli smo in karkoli smo v življenju, raznašamo blagovest kulture, če ne z besedami, pa vsaj z dejanji... Ker smo del zgodovine in usode človeštva... Vedno proglašamo svoje priprisanje. Tudi kulturni agnostik, ki mu gre za popolno nevmešavanje in hladnokrvno opazovanje, proglašala s tem svoje prepričanje... bolj dogmatično, bolj negativno, bolj kruto in neusmiljeno kot kakršnokoli drugo prepričanje... Kdor ni kristjan je pa kaj drugega... Človek je celota... kultura je od te celote oblikovano življenje.“ (Str. 224-225.) Drugje v istem poglavju analizira Versfeld krščansko kulturo; posledica je prepričanja, da je prav ta naš zgodovinski svet – z vso snovnostjo, omejenostmi, pomanjkanji, in razumnimi živalmi – posebne vrednosti, ker je sam Bog postal človek tega sveta. In ker to, kar sestavlja veselje in naš svet, ni v svojem bistvu ničesar nujnega, „je ves svet poln možnosti, ki se človeku ponujajo; nekatere bo uresničil, nekatere ne. Tak svet je posebej odprt vplivanju in delovanju duhovnih, to je, svobodnih ‚delavcev‘...“ (Str. 208.) Revija gradi kulturo s svojimi so-delavci, in zato

(5) ne bodi zadovoljen s kar se da ozkim krogom ustvarjalcev. Revija mora imeti ne krog, ki pomeni vase zaprto število, marveč galaksijo ustvarjalcev; podobno se v dinamiki galaktičnega osvetja energija daje in širi navzven, lahko pa tudi krči navnotraj – najbrž zaradi silne gravitacije –, vendar se nikdar ne skrči na nič; nasprotno, ko se skrči v tkz. „črno praznino“, ki s svojo silo drži ujeto celo luč, je prav na tem, da znova izbruhne v novi ozvezdni kotanec. Po vsem svobodnem svetu so raztreseni Slovenci, ki s svojimi deli in zmožnostmi žarijo kot zvezde na nebu sveta – ki je en sam svet –, dasi jih lahko morda spoznavajo kot takšne le določeni teleskopi, večinoma (a ne nujno) slovenski. Lahko govorimo o ozvezdijih možnih sodelavcev-ustvarjalcev, kjer se te zvezde gibajo v relativno prijemljivih, krajevno povezanih območjih. Najmočnejša ozvezdja so po abecednem redu: argentinsko, severnoameriško, tržaško. Drugje se močne zvezde premikajo – tako kot resnične zvezde – v silnem prostoru, ki ga rasvetljujejo in mu dajejo svojsko važnost: Avstralija, Kanada, Koroška. In potem so seveda še žarišča, raztresena med celinami, otoki, sferami, in pogreznjenimi svetovi. Del pogreznjenega sveta je na

primer Slovenija. Pogreznjena v silnice valov ene same komunistične partije, „ki sodi vsako dejanje v skladu s tem, kolikor uspešno prispeva k vedno večjemu uresničevanju njenih ciljev“ (H. B. Acton, *Iluzija naše dobe - The Illusion of the Epoch*); njenih ciljev, ne ciljev, ki bi si jih Slovenci svobodno izbrali, za svojo narodno in državno skupnost. Moram vse to omeniti, da se ne bom zdel, da pretiram z opisom pogreznjenosti pri belem dnevu. Tako lahko nadaljujem, da si mora revija pridobiti čim več ustvarjalnih žarišč. Neizogibni pogoj uspešnega pridobivanja pa je – kvaliteta revije. Kot resnični obzornik je revija več kot izbor šolskih nalog, več kot vsakdanja korespondenca, več kot krajevni časopis, npr. v slogu japonskega turizma, ki se pa nagonsko bori za umetniško raven v obliki čudovitih barvnih fotografij.

(6) Ne bodi zadovoljen s še tako slavnimi imeni – v kartoteki. V posebnih okoliščinah, v katerih živimo, bi si vsak ustvarjalni član moral šteti ne le v čast, da sme so-ustvarjati kvaliteto revije, marveč tudi dolžnost, da vanjo prispeva, recimo, vsaj enkrat vsaki dve leti. Naj ponovim: v kolikor je revija po svojih ustvarjalcih revija na mednarodne daljave, je reden stik med uredništvom in ustvarjalci – dejansko živimi in le na videz živimi – nujen. „Medčloveški odnos,“ svari J. F. Keleher v svojih *Dokazih in ugovorih v filozofiji*, „podobno kot vsaka tipično človeška dejavnost, ne trpi primitiviziranja; maščuje se nam, če tega ne upoštevamo.“ In istotam: „Skupini dajo življenje posamezniki, ki jo sestavljajo; ne le življenje, marveč smisel in vrednost.“ In istotam: „Ni verjetno, da bi se človeštvo kdaj dokopalo do minimalne socialne odvisnosti in maksimalne moči nad samim seboj... Obogatiti in podpreti moramo drug drugega talente, všteti svoje lastne.“ V predlagani ekipi urednikov mora biti eden izmed njih odgovoren za ta stik; ali pa, če si razdelijo področja revije, vsak za svoje področje. Ker je stik življenjsko važen za revijo, zahteva pravzaprav potrepljivost, iznajdljivost, uvidenost, in humor celega človeka; zares, eden izmed urednikov v ekipi bi se moral baviti le z vzpostavljanjem in vzdrževanjem stika, kar je tako odločilnega pomena, da opraviči naslov urednika, morda z označko „R“ za „radialnega“... (beseda uživa trenutno velik ugled v japonskem motornem prometu). Ker živim takorekoč na koncu sveta. si drznem predlagati: mlade prostovoljce in prostovoljke. Da, prva beseda se nanaša na mladost, zadnja pa na ženski spol, oboje v biološkem pomenu. Nekje morajo biti tudi mladi Slovenci in mlade Slovenke, ki ne pripadajo redu sv. Potrošnje in so pripravljeni sodelovati – če jih kdo povabi. Dobro se spominjam, kako se mi je bil nekoč, neznanemu petošolcu, odprl nov svet, ko sem smel zapisati diktirane misli umetnika, ki jih sam ni mogel odnesti k časopisu v objavo. V S. J. Parnesovi študiji *Vzgoja in ustvarjalnost* beremo o tem, kako hitro dandanes zastari šolska učnost, če ne moremo „razviti praktične sposobnosti za ustvarjalno in iznajdljivo lotevanje problemov kjerkoli v bodočnosti. Toda sedanja družba nas pita – v šoli, doma in pri delu – z izgotovljenimi formulami o vsem mogočem, ne da bi večini izmed nas kdaj nudila priliko za ustvarjanje. Če vse to drži, je treba zaključiti, da se razvijamo v družbo ‚bolnih‘ ljudi.“ Povabilo k prostovoljni pomoči – kakor jo pač zmorejo – je povabilo k ustvarjalnosti, pa četudi gre za pobudo, da se človek nauči boljše slovenščine, da zmore določeno nalogo, npr. tipkanje ali pa ročno pisanje pisemskih naslovov. Japonska politična stranka tkzv. liberalnih demokratov ima vodstvo častitljive starosti in vodilna mesta so v roki predvojne in medvojne generacije, a neprestano vabi mlade ljudi v svoje vrste, daje jim razne naloge, da se v njih izkažejo in tako vzpno na zmeraj vplivnejša mesta v skladu z razvito zmožnostjo. Ta ali oni mladi politik je prav pri zadnjih zgornje-zborničnih volitvah 10. julija porazil levičarske veterane in to v pokrajinah, kjer so bili levičarji skoraj gotovi zmage. Ne daleč od zemljepisnega središča revije je 1. 1973 izšla *Pot* (J. Escrivá de Balaguer, Camino), kjer so pod tekočo številko 837 tele tehtne besede: „Koliko dušam boš z mesta, ki ti v življenju pritiče, dajal svetlobe in moči, kot (da) bi bil mogočen stroj duhovne elektrike, ne da bi izgubil kaj svoje sile in svetlosti.“ Dejansko gre v svetu elektromagnetične energije za določeno izgubo v smislu svetovne entropije ali postopnega razsipavanja celotne energije vesolja; človekov duhovni svet je doslej edina znana izjema: „razne oblike voditeljstva razodevajo sicer energijo kot sestavni del nekje v ustroju življenja,

a še tu je fizična energija le odstotek... In zato jih metrski sistem ne more prav dojeti, dasi je nad vse uspešen pri raziskavanju in tolmačenju nežive snovi.“ (A. R. Ubbelohde, *Man and Energy*, 1963.) Revija je skupno veliko početje; za vsako takšno, iz duha izviraajoče dejanje, je potrebni in zadostni pogoj – analiza B. E. Noltingk v svoji študiji Človeška prvina ustroja raziskovalnih procesov (*The Human Element in Research Management*, Amsterdam 1959) –, da se njega nosilci lotijo dela z navdušenjem, ki kmalu zajejame tudi druge ljudi;“ in če se v takšnem navdušenem človeku najdeti še ponižnost in poštenost, potem je nekje v skupini zanj prostora, pa naj ga sicer še kaj drugega odlikuje ali pa ne.“ (Str. 2.)

(7) Ne bodi zadovoljen le s pesmijo, povestjo, esejl in perspektivno reportažo: revija mora vpletati v svoje ustvarjanje tudi ustvarjalno kritiko sebe in drugih. Ustvarjalna kritika je samodejnost zdrave rasti. Gornilna sila razuma je ljubezen; ustvarjalna kritika ljubi stvari in vse, kar so; hvaležno in veselo prisodi stvaritvi ali novemu bitju novo mesto v svetu stvari, kolikor govori – kot ostale stvari v tem svetu – na nov način o večno stari skrivnosti stvarstva. Ustvarjalna kritika torej mapira; iz ljubezni do stvari mapira kar se da skrbno: ker gre za nov predel, je pokrajina včasih megljena in druge stvari, že dolgo tam, se dajo razbrati, in tudi druge stvari, ki so tukaj šele z odkritjem novega predela. Ustvarjalna kritika ve za izrednost rednega ustvarjanja; mapira, ne masakrira, včasih prisodi novemu bitju le nastajanje, le gibanje v novo smer, porajanje novega, ne da bi se zadostno ločilo od starega; in tudi to je velika stvar, biti na poti k novemu, biti v meddobju in medpotju in sredi medmorja, biti tako blizu novemu zakladu, bliže morda kot v ustvarjalčevi slutnji; in zato ustvarjalna kritika manevrira, da se ustvarjalec more dokopati do nove celote, v kateri je lepota pesmi, povesti, esesa, perspektivne reportaže, in – kritike. Pa naj še enkrat citiram zgoraj omenjenega M. Versfelda v zvezi z lepoto: „Da lahko imenujemo kakšno stvar lepo, mora imeti tri lastnosti: prvič, neke vrste neokrnjenost, ki je z njo v skladu s svojo zamisljivo; drugič, pravilno sorazmerje delcev, ki jo sestavljajo; tretjič, nekakšno leskoto, s katero jasni in razsvetljuje... Lepo je to, kar moremo ljubiti, kajti ena najlepših stvari je človek, ki v njem odkrivamo ljubezen uglašeno na našo ljubezen. Osebe so zares najlepše stvari.“ (Str. 192 in 191.) Ustvarjalna kritika je najtesneje povezana z ljubeznijo do resničnosti vsega, kar sestavlja – čutom dostopno in čutom nedostopno – naše vesolje: če mora zabeležiti pomanjkljaj, ga zapiše na desno stran beležnice, ker je na levi strani podčrtana jasno izpričana volja do ustvarjanja, do nove kombinacije svobodnih danih prvin. Stremljenje po lepoti je treba kanalizirati v energijo razsojevalne modrosti: „S svobodno odločitvijo odkrivamo v svetu in v sebi, kako bi bilo lahko to, kar je, zmeraj boljše in lepše... Človek se zaveda svoje omejenosti in nepopolnosti, ker s svojim duhom nekako dojema neskončnost in popolnost... Dejanje je sredstvo, ki spremeni skrite osebne možnosti v dejanske osebne možnosti in jih kot takšne uresniči... Tudi če se mi misli izkristalizirajo iz toka zavesti v objektivne besede, je v njih še zmeraj nekaj subjektivnega in nedovrnega, dokler jih ne posredujem ustno ali pisмено drugim. V tem trenutku postanejo te misli konkretno moje, različne od misli kogarkoli... Aristotel govori v svoji Etiki o mislecu, ki išče oporo za svojo misel pri objektivno izraženih mislih koga drugega...“ (Malcolm Knox, *Action*, G. Allen/Unwin: London; *Humanities Pr.*: New York 1968; str. 107-109.) Ustvarjalec potrebuje kritika in kritik potrebuje ustvarjalca v sebi, ker se morata zavedati, kako silno subjektivna je umetniška zamisel in kako silno objektivna mora postati kot umetnina.

(8) Ne bodi zadovoljen z ekipo nerazgledanih urednikov! V tem je prednost svobodnega sveta, da nudi svoboden dostop do neomejenega števila občil. Dasi si jih človek prisvaja ali ponotranji v skladu z močjo svojih pojmov, velja za območje Pavlovo inspirirano načelo: „polnite zavest s stvarmi, ki so resnične, dragocene, pravilne, brez zla, krasne, in prinašajo čast.“ (Filip 8.) Sv. Janez Fisher, ki ga je dal Henrik VIII. obglaviti ob sedmih zjutraj 22. junija 1535, je s svojo osebno knjižnico ustanovil cambriško univerzitetno knjižnico; na poti k morišču je nosil v roki sveto pismo Nove zaveze. Sv. Peter Canisius (odšel v nebesa 1597 v starosti 76 aktivnih let) je nosil čez Alpe iz Italije v Nemčijo na hrbtu – knjige, kljub (in prav

zaradi) zaobljube svete revščine; še prej pa se je tako pripravljaj na svoje mašniško posvečenje, da je kritično izdal dela sv. Cirila Aleksandrijskega in sv. Leona Velikega. Mimogrede: v Nemčiji je hotel ustanoviti posebno šolo za jezuite pisce in pisatelje; tako pravi dobesedno: „En človek, ki piše, je več vreden za Nemčijo kot pa deset profesorjev.“ (A. Kalberer, *Lives of the Saints*, Daily Readings – Franciscan Herald Press, Chicago 1975, str. 442.) Sv. Dominik je uvedel v Cerkev pridigarje brez prelature; do njegove dobe so vršili službo verskega razlaganja redno cerkveni dostojanstveniki; dominikanski pridigarji niso smeli nositi denarja iz kraja v kraj, živeti so morali od miloščine; morali pa so nositi knjige. (Po Kalbererju.) Sv. Tomaž Akvinski je brez Dominikovega pripravljalnega dela zgodovinsko nerazložljiv. Te paradigmatične ponazoritve le na videz bolehajo na raku dvoma, češ biološko staranje je v obratnem sorazmerju z voljo do širjenja obzorij. Najprej je treba reči, da je to sorazmerje statistične narave: tako velja za množico, da ne more veljati za vsakega posameznika v njej. Sofokles je ustvarjal čudovite drame v 90. letu starosti, Isokrates pa svoje govore nedaleč od stotega leta. Tician je ustvarjal prav do zadnjega leta svojega življenja: 99. Dož 12. stoletja, Enriko Dandolo, se je v svojem 96. letu postavil na čelo vojske proti bizantinskemu imperiju. Od leta 1931 naprej pomagajo antibiotiki pri podaljšanju človeškega življenja čez statistično 60. leto, na Japonskem že celo čez statistično 70. leto... to se pravi, da se je statistika o sorazmerju med biološkim staranjem in psihološko dinamiko množice spremenila množici v prid in v prid večjemu številu posameznikov. (Zgornje podatke o starosti, izvemši za Japonsko, posreduje Isaac Asimov v svojem Novem znanstvenem vodiču za razumnega človeka – *The New Intelligent Man's Guide to Science*, Nelson, London 1967, str. 679 in 680.) Še bolj značilno je, kar zaključuje biolog J. Z. Young na podlagi študija možganskih celic, kako reagirajo na učenje ali pridobivanje novega znanja: „Kako gradijo možgani svoje sisteme, ki so po svoji naravi trdni, pravzaprav ne vemo; vemo pa, da jih lahko v določnih okoliščinah spreminjamo. Lahko namreč to in ono pozabimo; lahko se pa učimo novih načinov govorjenja o svetu. Nekateri ljudje so bolj zmožni kot drugi, da si zmeraj znova pridobivajo novega znanja... Človek je namreč podvržen skušnjavi, da rabi le tiste možganske vzorce, ki so mu doslej leto za letom služili... dejansko se obnesejo v vseh okoliščinah, ki so podobne izvornim (iz katerih so si jih bili možgani sestavili); v resnično novih položajih pa ne morejo več funkcionirati.“ (Doubt and Certainty in Science; Oxford U. P., 1960, str. 69-70.) O branju pravi isti biolog: „Beseda je znamenje za določeno število čutnih informacij; v trenutku, ko vidimo besedo ali skupino besed, reagiramo nanje z zamotanimi možganskimi potezami, in branje nam omogoča, da sodoživljamo druga življenja takorekoč v možganih in to ob najmanjšem naporu, in delimo njih izkušnje...“ Branje je silno prikladno na spomin navezanemu človeškemu duhu, a ni edini vir novega spoznavanja; pomembnost vsakega vira spoznavanja pa je odvisna od stopnje natančnega privzema v spomin in se tem bolj manjša, čim bolj se večja možnost nenadzorljivega privzema: „kadar govorimo o nenatančnem spominu, bi bilo bolje, da govorimo o nenatančnosti v snovi sami, ki določa spominjanje... spominjamo se tega, kar zaznavamo. Seveda igra pri zaznavanju določeno vlogo tudi spoznavna moč človeka, način spoznavanja...“ (Michael J. A. Howe, *New York* 1970, str. 83.) Tiskana odnosno zapisana beseda ima posebno vrednost; revijini uredniki morajo imeti v svojih suknjah – ali vsaj v hlačah – poseben žep za beležnico, ki si jo lahko tudi sami napravijo, če je v papirnici predraga. Če se sam prav spominjam, je dr. V. Frankl pisal svoja opazovanja kot jetnik koncentracijskih nemških taborišč – na toaletni papir.

(9) Ne bodi zadovoljen le s tem, kar izbereš za tisk. Revija se mora zavedati, da je poleg njenega zornega kota možen še ta in oni: na pesem, povest, esej perspektivno reportažo in literarno kritiko, ne da bi pri tem trpela njena peta ali krščansko nravna razsežnost. Enkrat na leto lahko objavi posebno rubriko npr. pod tem naslovom: „Iz arhiva neobjavljenih stvaritev“. Z imenom ali pa s tekočo številko označi in opiše, kar ima shranjenega; razloži tudi zanjo še zmeraj veljavne razloge za „arhiviranje“; na tak način pomaga ustvarjalcem, povabi pa tudi občinstvo revije k raz-

mišljanju in morebitni kritiki kritike, ki jo potem ali objavi kot neodvisen prispevek ali pa spet občasno „v arhivu neobjavljenih stvaritev“. Da se ne bom zdel „zadet“ od japonske vročine in na neozdravljivi višini (trenutno 1000 m), naj navedem dejstvo, da ima tudi tako znana ameriška knjižna revija kot je dvome-sečna West Coast Review of Books (v Hollywoodu, Kalifornija) posebno rubriko z naslovom Neobjavljene povesti (Unpublished Novels), kjer je tudi med drugim (v velikem podnaslovu) zapisano tole: „Izdajatelj knjig: sporočite nam, če vas katero teh del zanima!“ Seveda ima lahko revija redno sekcijo z naslovom: „Iz arhiva neprevedenih stvaritev“, kjer ta ali oni izmed njenih urednikov (ali kdo drug) obravnava kakšno tuje delo in našteje razloge, zaradi katerih se mu zdi delo vredno prevoda v slovenščino. Znatno del japonske knjižne produkcije zavzemajo prevodi iz tu-jih jezikov, s katerimi si Japonci pomagajo iz otoške izoliranosti in v utripajoči svet narodov. Tudi če nihče ne prevede dela, je poznanje njegove vsebine – morda Slovencem ostalih predelov nečitljive – resni-čno novo spoznanje, ki ga posreduje navzočnost dolo-čenega števila Slovencev v določenem delu sveta. Zna-čnost 20. stoletja je v najtesnejši zvezi z matematiko 17. stoletja v Evropi, katere ustvarjalci so si gojili in ohranjali dinamiko mišljenja „z diskusijskimi krož-ki in nepretrgano korespondenco – znanstvenih revij namreč sploh ni bilo... Iz diskusijskih skupin so se razvile potem razne akademije...“ (Dirk J. Struik, A Concise History of Mathematics, Dover, New York 1967, 3. izd.) S tega vidika je revija sad človeškega napredka, pri katerem se zmeraj določeno spoznanje kot zamisel „dotakne vsakdanjega življenja in mu spre-meni velik del okolja“ (Albert Schweitzer v že ome-njeni študiji, str. 4): v pravem pomenu le v poslušno-sti Genezi (1, 28), v več ali manj zverženi, vijugasti, pozni poslušnosti, ki pa je vendar blagoslov, kolikor je poslušnost Genezi.

(10) Ne bodi zadovoljen z brezdonskim monopolom! Revija mora računati s konkurenco. Slovenski svo-bodni svet je velik in zdenci v njem se ponašajo z odličnimi revijami; druge revije z umetniškimi razgledom čez meddobje, medpotje in medmorje še ni; trenutno je še ni, morda pa se že nekje poraja v inspira-ciji Prvega Meddobja, v slutnji njegove edinujoče sile in v zveličavnem strahu pred njegovimi usodnimi napakami. Vsaka revija mora računati s poštono kon-kurenco, želeli si jo mora, veseliti se je mora, ker je svet duha, ki ga s svojim obstojem odpira, tako ču-dovito velik, da ga še tako veliko število revij ne more izčrpati, mora pa iz njega črpati čim večje šte-vilo revij vsem v čim večjo obogatitev. Po vsaki resni-čni reviji se duh „usnóvi“ in s svojimi otipljivimi predmeti ali stvaritvami zaznamuje pot v sicer težko dostopno celotno resničnost. Možnost konkurence vodi revijo, da si skuša osvojiti kar se da kvalitetne posto-

janke, ki pomenijo pridobitev ne le zanjo, ampak tudi za možnega tekmeca, a s to razliko, da si jih revija za vedno osvoji in prisili tekmeca na druge pozicije – če gre za kvaliteto ali resnično stvaritev. Lukacs svarilno opisuje (v knjigi Razodetje moderne dobe – The Passing of the Modern Age – Harper Torchbooks, New York 1970), kako se je z letom 1960, kljub sploš-nemu majanju in razkrajanju stvari, „jasno in simpto-matično kazalo v vsaki umetniški obliki skupno nego-vanje grdega... od mode do glasbe in reklamskih črk... negovanje primitivnega, kjer je domišljija bor-na in stvarilna moč šibka, priljubljenost pa zajema široke plasti zaradi čudovito zgrajene reklame... umet-niki niso več antene človeštva... odrekli so se za-htevam v srcu umetnosti... postali so množica...“ (Str. 130.) Še tako priljubljena umetnost umre, pravi kritik M. Hamburger v svoji Resnici pesništva (The Truth of Poetry, s podnaslovom Silnice v modernem pesništvu od Baudelaireja do 1960, Pelican B. 1972): „ko se prepusti že vnaprej zagotovljenemu, določe-mu reagiranju občinstva; ali pa ko v njej ni več ustvar-jalne sile.“ (Str. 345.)

Še poslušaj? Toda ti si zdaj v onstranstvu, kjer vsi vedo, da se ljudje moramo poslužiti med seboj pove-zanih stavkov, da sebi in drugim razmotamo zamotano stanje. Te besede so ogrodje upa, da ti bo spet dano, da se „urevijiš“.

Veš, električno so spet vključili; noč se je pomirila. Veje borovcev vise prav do okna, hladneje je kot po navadi. Ko končam te vrstice, bom stopil za trenutek pred kočo; skoraj vsak večer me čakajo v jasnini med vejami – zvezde. Tako spretno znajo zmanjšati svoje ogromne razdalje, da se jim zmeraj moram nasmehniti. Menda so vse iz vodika, ki govori v helij, da nam je svetlo in ne pozabimo skrivnosti vesolja. Hipparhos v 2. stoletju pr. Kr. jih je bil naštel 1080; v 20. stol-letju po Kr. pa računajo, da se zvezde gibljejo v pro-storu 10^{23} km, z drugimi besedami: število ljudi na zemlji (kakih 4×10^9) pomnoženo dva in pol krat za število – svetlobnih let... Od leta 1925 naprej raču-najo tudi, da je osrčje našega ozvezdja Rimske ceste kakih 20.000 svetlobnih let v premeru, in da se cesta na obeh koncih zavija v meglo, ki jo polnijo zvezde kakih 30.000 svetlobnih let proč od osrčja. Haleov pa-lomarski daljnogled mi lahko razkrije tisoč in tisoč in tisoč milijonov ozvezdij: svetlih pik na koncu ne-beških stavkov. Ozvezdje samo sestavlja bilijonsko šte-vilo zvezd. Morda pa so nekatere svetlobne pike glas-bene note in je treba razumeti psalm 18 (19), 2 tako, da „nebesa mucizirajo slavo Boga“, v tretjem verzju pa „dan dnevu pize pesmi o njej, noč jih noči recitira“. Skoraj bi se bil posebil podpisati kot tvoj vdani, pol leta starejši in pol noči mlajši

V. K.

V japonskih gorah, avgusta 1977.

liki

france papež

pomen karla mauserja pisatelja

KAREL MAUSER je pisatelj, ki si ga emigracija, bi dejal, nekako prisvaja, morda podobno kot Balantiča. In vendar je v Mauserjevem delu več česar koli drugega, kot specifično zdonskega in emigracijskega. Tu mislim seveda na glavnino Mauserjevega proznega ustvarjanja – pisatelj je v zadnjih letih pisal tudi poezijo, globoko lirično medi-tativno, kjer se bo Mauser gotovo pokazal bolj zdonski. V glavnem pa je pisatelj, kot večina ustvarjalcev njegove generacije, še vedno navezan na zemljo domačije in na svoje ljudi pred odhodom v svet.

Mauser je dedič slovenskega realističnega pripovedništva, kakor se kaže v kvalitetni ljudski povesti, ki obravnava temo slovenske domačije in človeka v moralnih dilemah duha in snovi, zvestobe in nezvestobe, pravice in krivice. Vendar bi ta Mauserjev tradicijski in domačijski realizem ne postavil ob Finžgarjevega, ne ob Jalenovega, še manj ob Pregljevega – Mauser je sam svoj, dejal bi, nekaj lite-rarni samorastnik. On sam je dejal: viharnik na prelomu časa. Ni tipično emigrantski pisatelj, ki bi ustvarjal iz tesnobe, zanosa in bojov v novi zemlji in v novih razmerah.

Da, pisal je globoko in doživeto o žrtvah vojne in revo-lucije – pretresljivi Mrtvi bataljon je znan kot ena najbolj občutenih literarnih pričevanj o žrtvah revolucije, tudi Ljudje pod bičem vsebujejo dragocene omembe Turjaka – vendar je za Mauserja bolj značilno, da se je ves po-svetil razčlembi človeka, ki živi s svojo zemljo v nekem času pred tem, v predvojnem epskem prostoru.

Kot emigrant se je Mauser posvetil koroški zemlji, ki mu je prirasla k srcu; postala mu je most med domačijo in emigracijo. V tistem času in od tam je največ ustvaril. Iz Koroške, ki je v resnici severna Gorenjska, njegova do-movina, mu je šel pogled v svojo zemljo in med svoje ljudi. Tam so nastajale povesti Rotija, Sin mrtvega, Pre-kleta kri, Kaplan Klemen, Jerčevi galjoti in druge. Nje-gove teme so zunaj vprašanj in težav taboriščnega živ-ljenja. Podaja se med svoje, njegovi junaki so sredi tra-dicionalnega katoliškega kmečkega življenja. Iz takega prijema se oddalji v tisti dobi le Kaplan Klemen, ki je v letih 1948 in 1949 izhajal v Koroški kroniki in pozneje doživel več prevodov v evropske literature.

V mnogih pogledih je mogoče uvrstiti Mauserja med zamejske pisatelje. Ko se je leta 1949 obnovila Mohorjeva družba v Celovcu, je Mauser postal eden njenih glavnih sodelavcev; zvest ji je ostal tudi po izselitvi v ZDA, leta 1950. Pri Mohorjevi družbi so izhajale njegove knjige: Puntar Matjaž, Zemlja, Jamnik, Večna vez, Pšenični klas (črtice), Velika rida, Mrtvi rod, dve zbirki črtic Ura s kukavico. Največja in najpomembnejša Mauserjeva stvaritev je Kaplan Klemen, ki je po nemškem prevodu doživel najvišje evropsko priznanje; z njim se je Mauser postavil v vrsto svetovnih katoliških pisateljev.

Pri Slovenski kulturni akciji, je Mauser izdal gorenjsko idilo Jerčevi galijoti, trilogijo Ljudje pod bičem je začel pisati leta 1949 kot povest iz časov italijansko-nemške okupacije na Gorenjskem in v Ljubljani. Obširno delo vsebuje globoko psihološko razumevanje ženskega srca in skoraj metafizično razkrivanje posledic moralnega pregreška. Mauser je roman posvetil tovarišem soborcem v

Turjaku. Za roman je pisatelj prvi del popolnoma na novo napisal, druga dva dela pa popravil; škoda, da se je ognil širšemu zgodovinskemu prijemu revolucijskega dogajanja – vaške straže, partizani...

Eno je značilno za Mauserja: pri njem ni tujih literarnih prvin in modernističnega eksperimentiranja, ni se odpiral nerešljivim psihološkim zapletom in obskurnostim. Zato tudi ni imel potrebe teoretično utemeljevati svoje literarno delo. Bil je predvsem pripovednik. Tradicija mu je bila najvišje merilo. O svojem položaju pisatelja in o razmerju do SKA je svoj čas zapisal: „Se vedno mislim, da ne spadam v vaš krog, da je moja umetnost samo brv med vami in preteklostjo. Ostal sem viharik na prelomu časa... Prihajam k vam, ker vas imam rad, toda moj dom je med gruntarji in bajtarji.“

S tem je poudaril svojo situacijo pisatelja in umetnika – viharik ljudske besede, njegovo mesto je v slovenski tradiciji.

(Spominska beseda na Mauserjevem večeru pri Kulturni akciji, 8. julija 1977, v Buenos Airesu)

ob balantičevem zbranem delu

V KATOLIŠKEM GLASU v Gorici je 12. maja 1977 - k I - zapisal lepo oceno najnovejšega Zbranega dela Balantičeve poezije, ki je lani izšlo pri Kulturni akciji. V zapisu je kronist dal tudi lepo priznanje Slovenski kulturni akciji, njenemu poslanstvu, delu in zgodovinski pomembnosti za slovensko kulturo v naših časih. Oceno predstavljamo v ponatisu z naslovom, kot ga je zapisal goriški kronist:

France Balantič

Zbrano delo

Izšlo je na 230 straneh v Buenos Airesu lani v Cankarjevem letu, z obširnim uvodom Franceta Papeža, kot stota knjiga Slovenske kulturne akcije (SKA). Na prvi notranji strani najdemo ponatis lastnoročnega podpisa pesnika Balantiča, na drugi strani Balantičev portret. Uvodnik je nadroben prikaz pesnikovega življenja in dela. Uvodnikar ga sklene z besedami: To je Balantič, strast in hrepenenje, vera in upor...

Balantičeva zapuščina je zbrana v naslednjih ciklih: Pesmi, Srca nemir, Zarki, Prvi venec, Daj me k ustom, Drugi venec, Prevodi iz tujih jezikov in Balantič France 3741 Gonars – pesnikovi zapiski in snovanja iz časa njegove internacije; številka je pesnikova taboriščna številka. Ob koncu še opombe k posameznim pesmim in nadrobno slovetvo o Balantičevem življenju in delu.

SKA iz Buenos Airesa si je z izdajo tega zbranega dela

za svojo stoto jubilejno knjigo postavila neminljiv spomenik delovanja za slovensko kulturo in izpričala svojo visoko kakovostno raven. SKA ni samo kulturna ustanova in založba, ampak po svojem delovanju očitno akademija slovenske kulture v zdomstvu, ki izpopolnjuje praznino na območju, katero bi sicer ostalo nezajeto in neobdelano. Nepristranska slovenska književna zgodovina jo bo uvrstila v določenem času povojnega obdobja med najpristnejšo zastopnico slovenske kulture.

Balantičeva pesniška izpoved je na slovenskem duhovnem polju gotovo nekaj edinstvenega in doslej nepoznanega. Balantič je pesnik groze, ognja, agonije, saj jo je sam doživljal, doživel strahoto zadnje vojne – zgorel živ v obkoljeni, od topovskega ognja zažgani hiši na domobranski postojanki v Grahovem pri Cerknici, star komaj 22 let – pesnik doživetij, ljubezni, pomladi in posmrtnih videnj: Nocoj naj tvoja kri me vrže med pijance... Oblaki trupla so... Goreti hočem, sebi, novim dnevom... Ležim v globini tiho, tiho... Joj, lep je molk s prstjo zasutih ust!

france papež

tekst balantičevih pesmi

K Zbranemu delu Franceta Balantiča je mogoče pripisati nekaj pripomb – predvsem o tekstu njegovega opusa. Pri ureditvi knjige, ki jo je izdala Slovenska kulturna akcija, je šlo namreč, poleg drugega, predvsem za določitev čim bolj izpopolnjenega in prečiščenega Balantičevega pesniškega in proznega teksta, se pravi, za odpravo pomanjkljivosti in napak v izdaji „V ognju groze plapolam“ (1944), posebno pa v izdaji „France Balantič“ (1956).

Zapišem pri tem bežno pripombo o bibliografiji: navedeni so podatki o tem, kar je bilo napisanega količkaj pomembnega o Balantiču in njegovem delu. Ponatisi pesmi niso navedeni; tako npr. zbirka Janeza Menarta, ki ima poleg teh pesmi skopo biografsko oznako, ni omenjena. Tudi predavatelji in govorniki o Balantiču in njegovem delu v glavnem niso zabeleženi.

Za določitev in primerjavo teksta v Zbranem delu so bili važni tile viri:

- 1) V ognju groze plapolam. Ljudska knjigarna. Ljubljana, 1944.
- 2) Dom in svet. Zbornik I. 1944. (Drugi venec in Gonarski zvezek).
- 3) Književni glasnik Mohorjeve družbe. Leto XIII, maj 1969, str. 1-2. (Soneti Na blaznih poteh).
- 4) Delo, 9. maja 1970. (Članek „Cenzor“, v katerem Vlado Kozak navaja verz: Zgoreli bomo kakor šop zvenelega trave.)

V Zbranem delu so priključeni tekstu kot inačice razni fragmenti, ki so bili prej v opombah. Pravtako sta pomaknjena v tekst dva verza, ki sta bila v prvi izdaji kot motto uvodne študije: Ne vem, zakaj sem na življenja ženitnini – / morda sem padel kakor sveča iz rok dekleta. Iz iste študije je vzeta kitica: Kot duh po obilju... in postavljena kot inačica V. soneta Drugega venca.

Od popravkov prve izdaje je važen v VIII. sonetu Drugega venca, kjer je imela 2. kitica zamešane verze in je bil zato smisel nerazumljiv. Pravilnost teksta je bilo mogoče ugotoviti ob primerjavi Drugega venca, objavljenega v Domu in svetu, Zb. I. 1944.

V prvi izdaji se je glasil:

*Kdaj še so za Gospoda Te priznali,
ljubezen, sen o sreči, groze krik –
vendar me mami svobodni Zvodnik,
da padam kot pod kamenjem drhali.*

V Zbranem delu se glasi:

*Kdaj še so za Gospoda Te priznali,
vendar me mami svobodni Zvodnik,
ljubezen, sen o sreči, groze krik,
da padam kot pod kamenjem drhali.*

Vendar se je tu spet vrnila napaka: prvi verz se mora končati s klicajem, drugi pa začeti z veliko začetnico:

*Kdaj še so za Gospoda Te priznali!
Vendar me mami svobodni Zvodnik,
etc.*

Prosim vse, ki imajo knjigo, da blagovolijo vnesti ta popravek na strani 158.

Druga stvar: tekst pesmi *Pot brez konca* je po mnenju nekaterih vprašljiv, ali je Balantičev, ali ne. Takole se glasi:

*Reci mi, mati, besedo,
besedo v slovo,
vidiš me zadnjikrat,
mene več k tebi ne bo.*

*Pokropi me z blagoslovljeno vodo
da najdem vsaj konec poti,
mati, jaz pojdem duše iskat,
mati, tja, kjer jih ni.*

Prva kitica je lepa in globoka. Motiv matere je znan Balantičev motiv. Drugo kitico pa bi razčlenil na prva dva in druga dva verza. Prva dva sta skrivnostna – zdi se, da se bo pesnik izgubil, da to z gotovostjo ve in zato prosi blagoslova, da najde vsaj konec poti. Do tu je pesem takorekoč balantičevska. Zadnja dva verza pa sta, kar se tiče smiselnosti, nerazumljiva. Pesnik bo šel iskat duše, kjer jih ni. Kako je to razumeti? Pesem konča v nekakšnem teološkem absurdu. Ali je to zapisal Balantič?

Dr. Tine Debeljak je pred leti, posebej pa v času ko sem urejal Zbrano delo, izrazil mnenje, da bi mogel biti avtor te pesmi pesnik Štefan Tonkli. Balantič jo je, nasprotno, navedel kot svojo na listku z naslovi pesmi „Po časovnem redu“, kjer stoji Pot brez konca med pesmima Mrtva belina in Strah pred praznoto. Odgovornost za točen prepis tega listka, kot za ves tekst prve izdaje, nosi dr. Debeljak. Menim, da ni nemogoče dognati, če je navedeno pesem ali kaj podobnega objavil pesnik Štefan Tonkli, kot piše sam v pismu dr. Baragi, v goriškem listu „Naš čolnič“ ali kje drugje. Zdi se kot pravi, da je tam zapisal tudi verz: V ognju groze plapolam... (?) Predlagam, da se kdo na Primorskem potruži in preišče, kaj je na stvari res. Ne zaradi drugega, kot za objektivno dognanje Balantičevega teksta.

PS. UREDNIKA GLASA

Glasi, ki se trudi že dolga leta z nadrobno kroniko vsega, kar je novega o raziskavah o Francetu Balantiču in njegovem pesniškem opusu – zato smo objavili tudi javnosti docela nepoznani Mejakov esej v neobjavljeno Muzevo steblico, kot dokumenti –, se pridruži predlogu urednika najnovejše knjige Balantičevega Zbranega dela. Naj nam France Papež ne zameri, če mu hudomušno ob tem predlogu povpraševanja pesnika Štefana Tonklija o avtorstvu pesmi Pot brez konca zaobrremo stari rek: Zakaj preprosto, če lahko zamotano?...

Menimo namreč, da je Papež kot urednik Balantičevega opusa prvi in najbolj poklican, da piše Štefanu Tonkliju na Primorsko (naslov bo našel v pisarni SKA) in ga povpraša, kako je v resnici z njegovim avtorstvom ali ne-avtorstvom spornega pesniškega teksta in drugega, kar še zanimivo navaja. Vsakršni dokaj abstraktni pozivi na „koga na Primorskem...“ da se „potruži in preišče, kaj je na stvari res,“ bodo razjasnilo le zavlačevali.

ustvarjalci ska

akad. kipar france gorše

Naš redni in ustvarjalni član in Nestor vseh članov v Kulturni akciji akad. kipar France Gorše se z velikim delovnim zamahom pripravlja na svojo 80-letnico, ki jo namerja proslaviti z dletom v rokah. Uredniku Glasa je nedavno poslal fotografije svojih najnovejših, še neobjavljenih plastik. Slike bomo objavili v septembrsko-oktobrskem Glasu, ki bo posebej posvečen mojstrovemu življenjskemu jubileju. Iz pisma, ki ga je kipar naslovil uredniku Glasa 9. julija letos, povzemamo:

„Vaše pismo sem z veseljem in z največjim zanimanjem prebral. Medtem sem prejel tudi Glas SKA, dvojno številko – je prizadevno zanimiva in po pestrosti bogata. Mnogo pozornosti ste mi posvetili! ... Pri meni je umetnica Lillian Brule iz Joliet pri Chicagu. Tu pri meni zdaj študira kiparsko tehniko orešca. Ko bo počitnic konec, bo odšla nazaj v Chicago, kjer poučuje na umetniški šoli risanje.

Trenutno sem najbolj zaposlen z naročenimi deli, toda moram reči, da sem najzahtevnejše že tudi premagal... Pač pa sem sedaj naredil dveletni načrt. Se že veselim tega mojega novega podviga.

Obiski! To je v zadnjem času postalo novo poglavje v v mojem delovanju v Svečah. Če se vprašam, kaj je iz tega, pa moram reči, da spoznavam nove ljudi od vsepovsod in moj akcijski radij se še povečuje.“

Konec julija se je kipar uredniku spet oglasil. Tokrat je priložil večjo fotografijo, ob risarski mizi v svojem ateljeju s slovenskim slikarjem Stankom Rapotcem, ki živi sicer v Parizu in v Avstraliji, na Kortah, na Koroškem pa ima v prejšnji Gorsetovi galeriji stalno razstavo svojih slik. Slikar Rapotec je v svojem ustvarjanju pripadnik abstraktne smeri v slikarstvu. Pismu je pristavil pripis tudi mojster Rapotec, takole:

„Vas pozdravljam in obljubljam kaj več vrstic. Na Koroškem mi pa zelo prija in ugaja. Francetova gosto-

ljubnost pa še najbolj.“

Urednik Glasa bo skušal navezati bližje stike s tem v evropskem kulturnem prostoru prizanim slovenskim slikarjem in ga predstaviti slovenski zdomski in zamejski javnosti.

akad. slikarka marjanca savinšek

7. junija je ga. Savinškova sporočila uredniku Glasa, da bo razstavljala v začetku julija v Montreuxu v Švici. Konec julija je na kratko sporočila, da razstava njenih gvašov še traja. Brž ko bomo prejeli širše sporočilo o novi predstavitvi slovenske umetnice v mednarodnem svetu, bomo o dogodku poročali bolj nadrobno.

akad. slikar božidar kramolc

Slikar Kramolc nam je sporočil, da je od 25. maja do 27. junija letos razstavljal na skupinski razstavi z nekaterimi pomembnimi kanadskimi grafikami. Razstava je bila v galeriji Sisler v Torontu (Kanada). Iz kratkega slikarjevega sporočila povzemamo:

„Moj prispevek na razstavi je 20 listov (lesorezi, monotipije, linorezi). Sodelujem še pri drugi razstavi, v mestu Alberta (University of Alberta). Svojo samostojno razstavo tu v Torontu sem zaključil 1. junija.“ (To razstavo smo omenili v prejšnjem Glasu.)

Slikar nam je poslal tudi vrsto svojih grafik za morebitno objavo v Meddobju. Med njimi imajo nekatere resnično zgodovinsko in kar dokumentarno vrednost: med drugimi – risbe iz internacijskega taborišča v Gonarsu, ki jih je Kramolc ustvaril kot pripornik v tem taborišču med vojno; druge spet so dokumentarni izrezi iz slikarske skicirke v prvih povojnih mesecih begunstva v Spittalu ob Dravi.

vinko brumen

življenjska pristnost in resnica

VSI ljudje imamo pravico doseči polno življenje, posamezniki in skupnosti. Polno življenje pa je tisto, ko smo mogli res do polnosti razviti vse svoje zmožnosti in sile, jih polno in prikladno zapustiti in najti polnost ugodja, ki ga prinaša uspešno in z veseljen opravljen delo.

Za dosego polnega življenja je tedaj potrebno, da postanemo zares to, kar smo, to je, da najdemo tisto življenjsko pot, ki nam jo je že nekako nakazala narava, tisto, kjer se bomo mogli čutiti najbolj na svojem mestu, kjer bomo mogli tudi kar največ dati iz sebe, v dobrem pomenu besede se izživeti iz dna svoje narave.

Z drugimi besedami bi se to reklo, da je polno življenje le pristno življenje, ne kak nadomestek, ne kaka slepa ulica, ne mesto, kjer smo le navidez nekaj, le na zunaj, na znotraj pa ostanemo ali postanemo votli, ker nismo ali znali ali mogli postati to, kar smo, mi sami.

Preveč ljudi in prevečkrat zaide na tako nepristno, nesvojo življenjsko pot, kjer iščejo in kažejo nekaj, kar je le videz življenja, ne pa njegova pristnost in polnost, ne resnično osebno življenje, ki bi osrečevalo njih same in bilo v prid tudi skupnostim, katerim pripadajo: družini, narodu. Kako bo srečo delil drugim, kdor sam ni zares srečen, kako pa more biti zares srečen nekdo, ki ni zares on sam, v vsej pristnosti in polnosti?

Mnogo je vzrokov za nepristno življenje. Nekatere smo omenili že v prejšnjih člankih, npr. nekritično prevzeta verovanja, izročila, predsodke, mite, ideologije, mode, propagando, to je sploh vsa vnaprej izdelana in od drugih vsiljena prepričanja. Mnogi ljudje danes to mislijo, kar se misli, saj niti tega ne ugotavljajo, ali se res tako misli, ali pa so si le sami kdovekod površno, nesmiselno in brezsmiselno vbili v glavo, da se tako misli, da tudi oni morajo tako misliti, ker da sicer ne bodo moderni ali ne vem kaj. To pa, menijo, da morajo biti.

Biti moderni, živeti v skladu s pravili in vzorci, ki se kdovekod sugerirajo, pri tem pa prav nič misliti ali iskati, ali je res prav tako živeti, ali je res to za vsakogar od njih najboljša oblika ali vrsta življenja, to je danes v preveč, v mnogo preveč primerih vrhovno vodilo življenja.

Kje moremo iskati krivce tega dejstva? V zunanjem svetu, v soljudeh? V samih sebi danes večina ljudi ničesar ne išče, iz sebe ničesar ne poraja, vse misli, težeje in ravnanje si pušča narekovati od zunaj, od koga? Nekdo je, težko prijemljiv, a nekdo je, ki take vrste življenja narekuje, gotovo ne v prid tistim, ki jih slepo sprejemajo in mu slepo sledijo. Ta nekdo se v bližini imenuje javno mnenje, a to se ne skoti samo iz sebe, tega nekdo ustvarja, širi, vzdržuje, pač sebi v prid, ne pa tistim, ki mu pri tem nespametno sledijo in pomagajo.

Pač bodo tudi osebni razlogi za to nespamet. Ne bomo pač daleč od resnice, če menimo, da so v šibkosti osebnosti. Pri vsej sodobni domišljavosti, smo danes osebno šibkejši, kakor smo to voljni priznati. Saj nas kar groza obhaja ob sami misli, da bi kaj naredili zares iz sebe, po svojem premisleku, po svojem spoznanju, po zares svoji odločitvi. Da bi v nečem mislili po svoje, čeprav različno od drugih, da bi se celo upali obleči po svojem okusu, čeprav ta ni enak okusu drugih ali temu, kar drugi kažejo kot svoj okus, čeprav je v resnici le slepa poslušnost modi!

Pomanjkanje pristnosti pa se ne kaže samo v tej slepi poslušnosti vsemu, kar se ima za pravo, primerno, moderno. Nepristno je vsako življenje, katerega prva vodnica ni resnica, notranja in zunanja resnica, ali resnica o sebi in resnica o svetu okoli nas.

TUKAJ pa se nam postavlja na pot znano in večno pilatovsko vprašanje: kaj je resnica? Na to vprašanje še zmeraj najprikladneje odgovarjamo po starem: resnica je v skladju našega mišljenja z dejanstvom ali stvarstvom. Ko mislimo stvari take, kakor so, tedaj so naše misli resnične, če jih mislimo drugačne, kot pa so, so naše misli neresnične. Tej resnici naših misli so stari rekli logična resnica, mi ji bomo dejali *spoznana resnica*.

Kajti je še druga resnica, ki je celo pogoj in merilo take spoznane resnice, to je resnica ali resničnost stvari samih. Preden smo namreč odkrili ali spoznali, da je neka stvar taka in taka, je tista stvar že bila taka in taka, ali pa naše mnenje o njej ni bilo nikako odkritje, nikako spoznanje resničnosti. Da moremo kaj spoznati, odkriti resnico o njem, mora to že biti: bitje je pred spoznanjem. Stvar je resnična, preden jo spoznamo, in celo tedaj, kadar je sploh ne spoznamo, kadar njene resničnosti sploh ne odkrijemo. To resnico, resnico stvari same, ne naših misli o njej, smo po izročilu vajeni imenovati ontološko resnico; mi ji bomo tukaj rekli *bitna resnica*.

V tej bitni resnici pa moremo odkriti še neke odtenke. Najprej je vsaka stvar resnična toliko, kolikor sploh je, in takó, kakor je. Svinčnik, s katerim to sedaj pišem, je resničen tak, kakršen je v vsej svoji biti: v svoji dolžini in debelini, v svoji tvarini in ostrini, v svoji sposobnosti, da na primer riše črte in značke, s katerimi skušam zapisati misli, ki se mi spočenjajo in razvijajo v glavi. Tak, kakor je, je tedaj ta svinčnik resničen, in ta njegova resničnost je celo najbolj neposredna, zares dana bitna resnica tega svinčnika. A ta svinčnik še dolgo ni to, kar naj bi bil, ali bi jaz rad, da bi bil, ali kar bi po svojem bistvu ali naravi pravzaprav moral biti. Je prekratek, malo predebel, piščoča tvarina je pretirna, ost ne dovolj prišiljena; da bi ta svinčnik bil, kar bi moral biti, bi tedaj moral biti malo daljši in tanjši, malo mehkejši za pisanje, bolj prišiljen in morda še kaj. Tedaj bi bil še v nekem posebnem smislu resničen.

Pribijmo prav ostro to nadvse važno razliko! Ta svinčnik je, kakršen je, in tako je resničen. Ni pa, kar naj bi bil, kar bi moral biti, ni tak, da bi (povsem) ustrezal zamisli ali vzoru svinčnika, ki bi svojemu namenu dobro služil, ne ostvarja torej povsem svoje ideje, kakor pravimo. V tem smislu ta svinčnik ni, kar naj bi bil, ni povsem uresničen, ni docela resničen. Je resničen, kolikor in kakršen je, ni pa resničen, kakršen bi naj bil ali moral biti.

Pri bitni resnici torej moremo razlikovati dve ravni: resničnost tega, kar je in kakor je (in, kot bomo videli pozneje in spoznali kot celo važno ugotovitev: dokler je), in pa resničnost ali uresničnost tistega, kar naj bi bilo in kakor naj bi bilo. V obeh primerih govorimo o bitni resnici; prvo bomo imenovali *dejansko*, ostvarjeno bitno resnico, drugo pa *vzorno bitno resnico*, resnico, ki bi jo bilo treba ostvariti.

Ko skušamo ugotoviti, odkriti ali spoznati bitno resnico ali resnico stvari, iščemo lahko obe ravni bitne resničnosti ali pa le katero od njiju. Naše odkritje ali spoznanje more biti v skladju s katerokoli od bitnih resnic in zato moremo tudi v spoznani resnici razlikovati dve ravni: spoznanje stvari, kakor naj bi bila ali bi morala biti. Prvo imenujemo *spoznano dejansko resnico*, drugo pa *spoznano vzorno resnico*.

Tudi to razlikovanje je za naše razpravljanje nadvse važno. Kajti dejansko stvari pač nikdar ne ustrezajo povsem svojim zamislim ali vzorom. Še več in huje: dejanska stvarnost, torej dejanska bitna resničnost se v času spreminja, danes je lahko taka, jutri drugačna. Če ostanemo pri primeru svinčnika, s katerim pišem, ta lahko danes meri 12 cm v dolžino, jutri pa lahko po ponovnem šiljenju meri še samo 10 cm. Njegova dejanska bitna resničnost bo torej jutri drugačna, kot je danes. Ustrezno temu je tudi spoznana dejanska res-

nica o tem svinčniku danes ta, da je 12 cm dolg, jutri pa bo spoznana dejanska resnica o njem, da je dolg 10 cm.

TO neutajljivo dejstvo nas postavlja pred zanimiva in važna vprašanja, npr. vprašanje takozvane relativnosti resnice. Ali tedaj tisto, kar je včeraj bilo resnično, danes ni več res? Če je tako, kako naj to relativnost umevamo?

Odgovor na to vprašanje je nedvomno ta: resnica kot resnica ni relativna; kar je resnica, je resnica vedno in za vsakogar. Relativnost pa se vendar na razne načine skuša približati resnici in jo oslabiti.

Prvi način temelji v isti stvarnosti, namreč v dejanski stvarnosti, kakršna je tukaj in sedaj, ali v dejanski bitni resnici. Ta stvarnost, kakor smo že omenili, se namreč spreminja, je danes takšna, jutri pa lahko drugačna.

Ponovimo si prejšnji primer: Če sem včeraj ugotovil, da je moj svinčnik meril 12 cm, in je moja ugotovitev bila pravilna, torej resnična, je ta resnica vedno in za vsakogar resnica, seveda, kolikor meni moj svinčnik, kakršen je bil včeraj. Resnica se ne spremeni, a spremeni se lahko svinčnik, predmet mojega spoznanja. Če se je pri pisanju od včeraj do danes toliko izbrabil, da je danes le še 10 cm dolg, pa to ugotovim, je seveda tudi ta moja ugotovitev resnična, resnična za vedno in za vsakogar, a resnica o svinčniku, kakršen je danes. Tukaj imamo tedaj dve resnici, ki se nanašata na „isti“ svinčnik, vendar pa v toliko, kolikor je isti svinčnik res še isti, a ne več enak kot prej. Nobena od obeh resnic ni relativna kot taka, relativen je njun predmet.

Na to radi pozabljamo, ko naobračamo resnice, ki so bile pravilno ugotovljene za neko stvar v nekem času, na drugo stvar, ali na isto stvar a drugačno v drugem trenutku.

Drugo dejstvo, ki je lahko relativno, je naše spoznanje resnice. Videli smo, da je naše spoznanje resnično, kolikor mislimo o stvarih tako, kakršne so. A težko kdaj je naše spoznanje res popolno, tako da povsem zajame stvarnost, ki jo spoznavamo. Navadno naše spoznanje ni čisto, prerado se vanj ukrade kaj, kar ne ustreza stvarni resničnosti; zdi se nam, da smo nekaj ugotovili, česar v stvarnosti ni. Kolikor tedaj naše spoznanje ni čisto, ni povsem resnično, zato je popravljivo, to je spremenljivo.

Navadno naše spoznanje tudi ni celotno, ne obseže vseh strani ali vidov stvari. Četudi mislimo, da jo še tako dobro poznamo, da vemo o njej vse, kar se da vedeti, moremo na njej odkriti še kaj, česar dotlej nismo poznali.

Naše spoznanje navadno tudi ni polno spoznanje, tako da bi izčrpalo vso bitnost stvari, ki jo spoznavamo, ne le vse, kar vsebuje, marveč to vse tudi povsem in v globini, do korenin, do prvih vzrokov in zadnjih posledic. Zato ga tudi v tem oziru lahko izpopolnimo. V zvezi s tem pa ne smemo prezreti še enega dejstva: Ker je stvarnost neizčrpno bogata in je nikoli do kraja ne spoznamo, je prav mogoče, da jaz spoznam neki vid stvari, kdo drug drugačnega in tretji spet kaj drugega. Nazoren primer za to dejstvo je znana risba, ki jo lahko dobimo v mnogih učbenikih psihologije: v njej lahko zagledamo ali mlado deklico ali staro ženico, kakor si v videnju pač uredimo prvine risbe. Kdor vidi deklico, vidi prav, in kdor vidi staro, tudi vidi prav. Čeprav so spoznatki različni, ima vsakdo lahko svoj prav, je v posesti resnice, seveda le delne resnice, le enega vida resnice. Nekaka sinteza teh delnih resnic bi pač mogla pokazati polnejšo resnico. Ko bi jo le znali doseči!

Tretje dejstvo, ki navidezno slabi veljavnost resnice, pa je pojmovni in besedni izraz naših spoznanj. Kar smo v umu spoznali kot resnično, kar je tako postalo naša spoznana resnica, to skušamo izraziti v pojmih in sodbah ter povedati v besedah in stavkih. Ti morda že takoj spočetka ne izrazijo dovolj zvesto našega spo-

znanja, saj besede niso le čustev, ampak tudi misli nerodne šivilje, kakor lahko povemo z Dragotinom Kettejem. Razen tega pa težijo k neki otrditvi, k nekaki kristalizaciji, zaživijo svoje lastno življenje. Z že drugje nevedenimi besedami je Iv. Cankar to dejstvo povedal takole: „Beseda je kakor razvajan otrok: komaj dobro shodi, že gospodari svojemu očetu, ter mu je nadvse okruten gospodar. Pojem izgine, mrtva je misel, beseda sama ostane v svojem veličanstvu.“ (ZD 21, 181). Prečesto lahko ponavljamo le besede, ki so že davno izgubile svoj smisel, namesto da bi se vsakikrat vprašali, ali je zares resnično, kar pravimo.

Resnica torej nikakor ni relativna, da bi sedaj veljala, jutri pa ne, ali da bi zame bila resnica, za drugega pa ne. Relativno pa je lahko naše spoznanje: danes sem lahko spoznal neko resnico, morda zelo drobno in le delno, pa sem jo moral nato popraviti, da je bila popolnejša, ustrežnejša, nanašajoča se na stvar, kakršna je ta tedaj, in izražena v besedah, ki zares zajemajo to, kar je spoznanje odkrilo.

A. Ušeničnik je to lepo povedal, ko je tudi zanimal, da bi resnica kot taka bila relativna. „Resničnost je dana: kar je, je; kar je resnično, je resnično... Toda spoznanje resničnosti se lahko pogloblja, širi, bistri in izraz tega spoznanja je lahko jasnejši, določnejši, izrečnejši... Resničnost je tako bogata, da je en pogled ne bi mogel dozreti do dna in da je do dna tudi noben pogled dozreti ne more... zato je možnih več aspektov, ki je vsak resničen, ker je v vsakem 'adequatio intellectus et rei', sladkost spoznanja z resničnostjo...“ (IS II, 10 4in sl.).

ZA naše življenje, za katerega hočemo, da bi bilo pristno in polno, iz obravnavanega sledi troje:

Prvič: Kar je resnično, je resnično brez nas, mi moremo resnico le odkriti, ugotoviti ter jo sprejeti. Ne moremo resnice krojiti po svoji volji, ne je prilagoditi svojim željam in potrebam. Zato tudi nihče, nobena avtoriteta ali oblast ne more predpisovati, kaj naj imamo za resnično in česa ne. Le pomanjkanje spoznavnega etosa more nekoga zapeljati, da drugim zamerja ali očita, ker stvarnost vidijo drugačno, kot pa on misli, da je. Dokler nekdo pošteno misli, da so njegova spoznanja res spoznanja, to je resnična, ima vso pravico, da jih vzdržuje in brani, da jih objavlja in sporoča drugim. Vsakdo se sicer lahko zmoti, a zmoti mu je treba pokazati, ne očitati ali celo prepovedati.

Drugič: Odkrivanje ali ugotavljanje resnice je naporeno in koščljivo opravilo; marsikdaj odkrijemo resnico, drugikrat se zmotimo. Zato moramo biti vedno pripravljene prisluhniti tudi drugim, da vidimo, kako so oni dojeli in doumeli stvarnost. Ob tem moremo svoje spoznanje popraviti in izčistiti, doseči popolnejšo resnico. Celu tuje zmoti nam morejo pomagati do popolnejše resnice. Tudi v tem pogledu velja prisluhniti A. Ušeničniku: „Spoznanje resnice je težka reč. Če pa vsak prinese zrnce, bo vendar navsezadnje cel kup. Tudi tistim, ki se z njimi ne moremo strinjati, pravi Aristoteles, moramo biti hvaležni. Če pozitivno ne obogate našega spoznanja, so nam pa pobuda za razmišljanje. V nasprotjih se krešejo misli. Sicer pa se skriva v vsaki zmoti kako zrnce resnice. Zato je treba vselej tudi premisliti, kaj pravijo nasprotniki in zakaj. Le tako more filozofija napredovati.“ (IS VII, 12.)

Tretjič: Kolikor se naša spoznanja nanašajo na konkretno življenje, ki je menljivo, tudi pravilno ugotovljena resnica, ki je sicer resnica za vedno, more veljati le za čas ugotovitve. Zato zlasti tedaj ko vidimo, da se je stvarnost (močno) spremenila, moremo poprej spoznane ali izrečene resnice ponovno pretehtati in ugotoviti, koliko še veljajo v spremenjenih okoliščinah.

Le v resnici in po njej lahko pristno in polno živimo. A za resnico se je tudi treba truditi, za to je treba misliti. Z resnico je treba živeti, če že ne ustvarjalno, vsaj poustvarjalno. Kdor ostaja na strani, ga življenje kmalu potisne na slepi tir. Tam pa ni ne pristnega ne polnega človeškega življenja.

PESNIŠKA BESEDA FRANCETA BALANTIČA NAJ BO V PONOS VSAKI SLOVENSKE DRUŽINI. NJEGOVO ZBRANO DELO, KI JE IZŠLO PRI SLOVENSKEI KULTURNI AKCIJI, BODI NA ČASTNEM MESTU V VSAKI SLOVENSKEI KNJIŽNICI V ZDOMSTVU IN ZAMEJSTVU. POKLONITE KNJIGO SVOJIM DRUGIM IN PRIJATELJEM – DALI JIM BOSTE Z NJO NAJLEPŠE DARILO TRAJNE VREDNOSTI.

miklavž trpotec

srečanje z beethovnom

26. marca letos se je ves kulturni svet spominjal 150-letnice smrti Ludwiga van Beethovna. Slovenska kulturna akcija je pomembno obletnico proslavila s posebnim bonnskemu mojstru posvečenim večerom. Za prikaz osebnosti in ustvarjalnega opusa velikega glasbenika je bil predstavljen v odlomku izrez iz Trpotčevih popotnih zapiskov iz leta 1975. V Glasu ga objavljamo v dopolnjeni podobi.

19. septembra 1975, Düsseldorf

Köln. Aachen. Bonn.

V Düsseldorfu je zjutraj megla. Prav po rensko lepo se poda Heinejevemu mestu, ko ležeš v dokaj zatrpami brzovlak, ki je ob osmih privozil iz Dortmundunda in je namenjen v Köln, pa naprej na jug, v Basel.

Brž ko se je vlak pretegnil čez novi most nad Renom, so se pa megle razlezele. V Köln grede ti priseva sonce. Rensko sonce v septembrsko jutro, tik pred nemško jesenjo.

Iz Kölna fleš:

Mesto me pozdravi, sprejme mimogrede, v soncu in v meglenem čadu hkrati. Z obojnimi. Tista očrnela gotška zvonika s katedralo, prilepljeno na postajo, zvonita vame do osuplosti preglušno. Iz krščanske romanike in gotike smo se vsi trije kar čez stolni trg zahodili v rimsko Colonio. Mojstrstvo prvega reda tale rimski muzej.

E. je ironično pristavil, za primerjavo z Rimom (ki ga dobera pezna): V Rimu sploh ni rimskega muzeja, ker je muzej kar po rimskih cestah, od Appie pa tja do Vatikana in po vseh tistih sedmih gričih, kolikor že jih opevajo bedekerji.

Res. V Kölnu pa ti nemška zavzetost za preračunani in domerjeni red na nekaj kvadratnih metrov zloži vse, kar je bilo rimskega od prej, pa še tisto, kar so ameriške bombe med vojno razirile in razkrile: noben buldožer bi tega bolje ne opravil. (Nazadnje: tudi bombam čast, ki so vsaj tu opravile koristen posel; kot so ga nemške dokaj precizno v Coventryju kakšno leto ali dve prej: ta bi se bil pač ne zavzdignil v takšno znosito sodobno katedralo, čudo religiozne arhitektonike, če bi mu Geringova luftvafe prizanašala...)

Tisti skok opoldne iz Kölna v Aachen mi zdajle še ne gre prav v glavo. Nekaj ur nazaj. Tako nanaglo vse. E. ob volanu v rdečem folksvagnu, ob njem rosno ubrana I., kot kakšen barvit pridih na Mannetovem zelenju, zadaj pa jaz: z vprašanji, ugibanji, čudenjem in dojemanji. Dvoje me posebej vrže: aachenska katedrala (čudo, da so vsaj tej zanesli, verjetno so boys slabo merili...), pa srečanje z novo nemško vojsko nazaj grede.

O katedrali bi se lahko razpisoval. Radoveden sem zavrtel oči tam v tisto ložo na kamnitih stebrih, kjer je bil menda sedel in molil Karel Veliki. Mož, ki je za dolga stoletja ukrojil tudi slovensko usodo z njeno delitvijo med Oglej in Salzburg. Tole srečanje z veliko gotiko me zavzema do zdrhtenja in čez. Vse Obrenje na oba bregova tega biser-nastega siegfriidskega pasu iz Basla tja gor do holandskih mejnikov je zasuto z romaniko in z gotiko. Pravišen vrtljak v glavi, če se v preskoku dveh, treh ur sprimeš z dvema gigantoma, kot sta kölnska in aachenska katedrala. Posebej ker si bil teh srečanj do zdaj vajen le iz knjig. Podob. Tista gotška in romanska majcnost na Kranjskem in štajerskem ti pač ne moreta nuditi tega, kar te oplazi s prevzetjem, ko se zastojiš pred kölnsko ali aachensko katedralo. Pa še katero. Saj jih ni konca.

Pa srečanje z nemško vojsko. Iz Aachna ven. Spet k Renu. Najprej se je izza skritega ovinka nekje znenada postavil pred nas policijski mercedes. E. je pritisnil na zavoro in zapeljal na ploščad ob avtocesti. Mercedes pa ob nas. Iz njega pa, na las podoben gestapovcu, prometni policist. Ker smo prehitro vozili, menda čez sto, kjer je ukazovalo osemdeset... Reševal in rešil je E. s prisebnostjo.

Brž po tistem pa se je zastavila vsa dolga vozilna nit: na avtocesti pred nami trije vojaški policisti. V desno in levo z lopatastimi tablam v rokah: Halt.

Iz obcestnega gozdčiča so se tako znenada potegnili zeleni soldatje nove (?) Bundeswehr, aritmetično pretehtano posedeni v tiste sivkasto kamuflirane vojaške škatlje, da sem nehotе pozabil, kje zares sem.

I. in E. vprašujeta, kaj mi je. Nič. Zakaj pa? Ker sem bled. Bled, zakaj? Seveda ne priznam, da mi je že pogled na tiste uniforme kot po asociaciji nekako vzvrtinčil kri v žilah... Lica prav takšna, kot smo jih bili navajeni. Resno zavzeta. Kot pridržana v nekakšno marsovsko obrednost. Čakamo, kdaj se bodo razmrdnili čez cesto. Deset, dvajset, petnajst, sedemnajst tovornjakov. Za njimi štirje žipi. Elektronski oddajniki in radarski sprejemniki. NATO. Nekako pritaknjena tej nemški procesiji še dva tovornjaka Američanov. V rumenkastih kaki. Z modrordečim US na levem rokavu. Sveto zaveznitvo.

„Bog daj Evropi mir. Pa ruskih tankov naj jo obvarjeta Bundeswehr in NATO,“ je zaželel ob volanu E., ko je spet pognal svojo rdečo folksvagensko podganico.

„Amen,“ sem pridal.

I. naju je gledala z vprašljivim nasmeškom. Rekla pa ni nič.

Poskusil sem se smejeti na glas. Ne znam se tako široko, kot E. v svojo košato brado; a poskusil sem. Da bi pregnal moro. Pa se ni dalo. V smehu sem le čutil nekaj kot trpek priokus, kar se mi je trenutek prej zazdelo, da je včeraj, ne, zdajle... pa je bilo staro že trideset let in še dobre štiri mesce čez.

Na Bonn sem se pravzaprav jaz domislil. Ne le zaradi katedrale. Univerze. Ne nazadnje zaradi novega parlamenta ob Renu. Čez vse drugo zaradi Beethovna. E. je bil tisti čas že nekaj let na Nemškem. V Bonnu se ni ustavil, četudi je vozil skozenj. Ecce musicus, sem mu podsolil.

Zdaj je pristavil rdeče ološčeno podganico v parkinik. Mi pa v katedralo. Na trg. Ob veleblagovnici na levo.

Bonngasse 20. Tista tako ljubljanskim na Starem trgu okrog rotovža podobna, rožno obarvana rokokojska hiša. Vablivo ponujajoča se, pa vendar zadosti slovesna, da ti ni treba iskati po napisu nad zelenimi vežnimi vrati, kjer je preprosto povedano, da je hiša Beethovnova Geburts-haus. Zdaj mojstrov muzej. Nemška narodna svojina. V dve nadstropji pozidana. S štirimi visokimi okni s polknami v vsakem, pa še dvoje enakšnih oken, ki sta potisnjeni že v ostrežje, zadahnjeno z rdečkastimi krovnicami.

Ob vseh ameriških in angleških bombah na Bonn (res ne razumem, zakaj je bilo vredno odmetavati tisto ekrazitno brozgo nad mirno, univerzitetno mesto brez težke in lahke industrije: da pa bombe nemškemu duhu niso kos, mi priča tale nemška osupljiva potentnost, ki jo gledam in živim že od torka sem...) je tale Beethovnova hiša ostala cela. Morda so ji zanesli, ker mojster le ni bil docela do zadnjega vlakna krvi nemškega rodu, kot se z njim sicer ponašajo Bonnčani in nemštvo sploh. Po očetu iz Nizozemske. Dvomim, da bi za to vedeli medvojni pilotje kje iz Kansasa ali Colorada...

Vse to je bilo že po tistem, ko se je I. kot kakšno rosno dekletce potopila med rdeče in rumene tulipane na ploščadi pred novo, moderno Beethoven Halle (nad Ren so jo vzpeli, v samo sonce in lunin obstret). In rensko sonce je tamle ob petih popoldne tako mamljivo prikupno utripalo čez z oblaki narahlo obeljeno modrino in sililo čez Siebengebirge, ki se tako neznansko lepo nastavljajo prav ob zahodu, če jih pogledaš s stare bonnske mitnice.

(Ves Bonn diši po Beethovnu. Vsi ti pol resni, pol zavzeti bonnski purgarji ga nosijo kot na čelu. Kadar dol pred parlamentom slovesno zadržani pridvignejo svoj germanski ponos, ko prisluhnejo haydnovski Deutschland über alles... – ki se je njega dni na Kranjskem in drugod po Káundká

pela tudi Gott erhalte, Gott beschütze... -, bi s prav enakšno pobožno zavzetostjo in wagnerjanskim prepričanjem lahko prižvižgavali: Beethoven über alles... Ne vem, če so svoje zdajšnje prehodno prestolno mesto zapeljali v Bonn s kakršnim posebnim namenom, ali po golem naključju, ali ker si žele prestolovati ob prikupni renski odmaknjenosti in spodobnem miru. Večja in lepša nemška mesta so še na svobodi, pa jih zmake prav v Bonn in ti sedejo ob Ren, kot Judje ob reko babilonsko... seštevajo za nazaj: mislijo pa naprej in načrtujejo, naj taje sebi in svetu, kolikor hočejo, spet taveliko nemško deželo. To je zadosti očitno, kamor že se potegneš v teh krajih. S komer koli govoriš. Nezmagani Nemci. Bitko so izgubili. Vojne pa ne. Menda sploh nobene. Kot kakšni wotanski polbogovi... Pravzaprav še dobro, da so se s svojim Bundestagom odmaknil iz mesta ob Ren, na jug. Res ne vem, kako naj se znajdejo v enem prestolnica Zvezne republike. Pa Bundeshaus. Pa stari univerzitetni baročni in rokokojski Bonn. Pa Ludwig van Beethoven. No ja, nemški čudež. Eden od mnogih.)

Ampak med tulipani ob Beethoven Halle nad Renom se v bonnski zahod smeje I. Z nekakšno cigansko pisano ruto navito v lase. In ob petih popoldne septembra je v Bonnu še sonce. In Ren tam spodaj tako modrikasto mikav. In E. v belikavem vetrnem jopiču. In jaz s tistim bordojskim puljem in z magnetofonom obešenim čez ramo, vsak trenutek pripravljnim, da prisluhne in zapiše vsak vreden šum, glas, žvižg, sploh vse zvoke, ki jih slutim, živim, pa ne doumem scela. (Natihem smo upali vsi trije, da bomo v tisti novi koncertni hali, ki so jo pozidali za mojstrovost dvestoletnico rojstva, ujeli vsaj konec kakšne orkestralne vaje. Prazno upanje. Kar je na traku, so le avtomobilski brizgi, vžiganje in ugašanje plina v motorjih, neznani kriki, smeh, šušljanje, ropot vlaka, tuje besede... in naši pogovori.)

Res, to je bilo, še preden smo se potisnili skozi tisti predurasti vhod na Bonngasse.

Beethovens Geburtshaus. Nič podobna svetišču. Tudi po muzeju ne zaudarja. Komaj smo se osmuknili čez prag, nas že prevetrijó za nekaj mark. Prav: hišo drže v spodobnem redu. Čisto. Tiho, četudi se vsak dan skoznjo in po njej sprehodi sto, dvesto spoštljivo zvedavih lic. Mir. No, vse prenesem, le klavirja ni slišati. Pa je v vsakem nadstropju vsaj eden.

Misli se mi pletó, ko se mečem po ozkih, vijugastih stopnicah v njegov Geburtszimmer. Mislim, kako so mu bridkó solzela otroška leta. Koliko brč. Odkrivanja. Krivic že otroku. (Kot v odmevu ujameš tisto cankarjansko pregrevanje... kako so me gonili kakor psa // in topli, otroka, kakor vola // pred plugom...).

Hiša je za čudo polna ljudi. Vse govorce šume. Vsi kontinenti so prisotni. Tako se gnetemo in odrivamo drug drugega kot pri pogrebu (pred pogrebom), ko so na trugo posadili pokrov. Vsa ta živa človeška gmota se onegavi po stopnicah gor in dol, noter in ven: noter, da se pokloni z radovednostjo mojstru mojstrov; ven, da se napije zraka. Vse pa je spodobno. Po nemško urejeno.

Tiho stopimo pred njegovo na dorski stebrič posajeno poprsje. Lesena tla. Pol odprto okno, da se mlečna svetloba na pošev usipa v zatrdelo lice. V impozantno čelo. V prodirne oči. V zlati lovor, ki se je privil ob stebrič. Rojstna soba.

V torek sem mimogrede v drobni brošuri o romantiki, ki se mi je ponujala na postanku na De Gaullovm letališču v Parizu, prebral tudi tisto, kar je Giorgio Federico Ghedini zapisal o Beethovnovi pristojnosti v okrožju evropske romantike:

„Beethovnovi veličine ne moreš vrednotiti na ravni nekakšnega duhovnega divertissementa, po merilu, ki ga sicer krojimo na vse pomembne skladatelje. Beethovnova veličina prevzame vse bolj kot miselna vrednota, kot določen umski prinos v umevanje človekove problematike, trpljenja. To je, kar uvršča Beethovna med največje umetnike vseh časov...“ (Citiram po spominu.)

Pomenskost te zaznave je v priznanju Beethovnovi glasbi. Tistemu čudežnemu v nji, ki zmore vse vrednote njegove umetnije ohranjati docela sveže in žive že skoraj dve stoletji, če se zmislím na menjavo mode tudi v umetnosti, pa na nenehno nihanje v izbirljivosti kultivirane publike. To je pridvignilo Beethovnovno umetnost nad docela odmerjena stilna in miselna obdobja, ki jih predstavljajo romantika, neoklasicizem, pa vsa zvrst najmodernejših glasbenih tokov. Spet: Beethoven umetnik – človek. Ali: človek umetnik. Za človeka, k človeku. (O tem pozneje na

trgu spodaj ob kavi ugibava z E. O njegovi človeškosti. Humanosti. Ne toliko humanizmu, kot humanosti.)

Ko se premaknemo iz sobe in se pregnetemo v drugo in v druge – pregnetemo, ker je gneča zares otipljiva... – se z E. polglasno meniva o znani klasični delitvi mojstrovega umetniškega opusa v tri obdobja, ki nekako odgovarjajo začetni rasti, zrelosti slednjic pa nekakšni vrhunski čez-zrelosti. Trojna osnovna skladateljeva življenjska pogojenost.

E.: „Prva, lastna mlademu, sijočemu umetniku, povsod hvaljenemu in čiščenemu. Njegova tehnika že spregovori z osebnostnimi poudarki. V osnovi se oslanja na občudovane klasike njegove dobe, posebej na Mozarta.“

„Pa Haydna?“

„Tudi Haydna. A bolj na Mozarta.“

I. je prisluhnila. Ve, da je to znanje, ki govori iz zaznav, ne samo iz knjig, ki jih je najin prijatelj listal in izpisoval v Rimu.

Premaknemo se v sobo, kjer so se razbohotele partiture. Tam so vse njegove simfonije. E. je v elementu:

„Druga pogojenost, ki je razsežni publikí vseh časov in vseh dežel morda najbolj poznana, najbolj cenjena, ki ni ne v nihanju, ne v padcih, ne v dviganju, ne v določeni zgodovinski danosti, sovpada z njegovo gluhotó, pa z doživljanjem uresničevanja njegovih človeških idealov. V lepotnem svetu se predstavlja z naravnost razkošnim obvladanjem tehniških prvín glasbene pisave, nenehno spreminjajoče se, zmeraj docelne in polne. Prav verjetno, da v nobeni drugi umetniški zvrsti do danes še nihče ni porabljal tako skromnih izraznih vrvin, pa dosegel z njimi takšno gigantsko spregovorljivost.“

„Ncvo pri njem?“

„Ne, pri njem ni nič novo. Ničesar ni izumil, ničesar odkril, česar bi pred njim in njegovi sodobniki ne poznali, vedeli. Čar in čudež sta v tem, kako zna seči po teh glasbenih prvinah, kot so ritem, melodija, harmonija, instrumentacija.“

Zdi se mi, da je prav ta njegova zagrizena vztrajnost ob tako skromnih prvinah tisto, kar vsemu svetu, tudi sodobnemu, s tolikšno vsem umljivo lahkoto in preproščino predstavi razumetje njegovega umetniškega sporočila.

E.: „Misli si simfonije, od tretje naprej, prve kvartete, Apasionato, Patetično, Kreutzerjevo sonato.“

Jaz: „Pa Slavnostna maša? In Fidelio?“

E.: „Tudi. V mnogočem. Tretjo predstavljajo zadnji kvarteti in zadnje klavirske sonate. Ta je še zmeraj zavita v skrivnostnost. Tu so plodovi umetnikove osebne zagobljenosti, ki ga našim dnem dela neumljivega, saj izraža najbolj vzvišena duhovna podvzetja. Njegov poslednji in najgloblji pomen sredi evropske glasbene umetnosti se nam do danes pravzaprav še ni razkril.“

(Kako je tudi ta svojskost v nemajhni meri izrednost dokaz mojstrove veličine.)

V levem kotu, v nekakšno senco pritisnjene, so njegove orgle. E. se je prav z brado dotaknil še zmeraj dihaajočih tipk, ki so jih preletavali prsti mladeniškega organista za skoraj dvesto let nazaj.

V zadnje usmeve tonečega sonca se nam v prednji sobi ponuja njegov klavir. (Na skrivaj sem pobožal tipke. Kljub po nemško strogo zapisani prepovedi.)

Spet se motovilimo med partiturami. Rokopisi. Zapisi. Njegove glose. Računi. Nekakšen dnevnik. Zadosti zgovoren za umevanje mojstrove tragike. V prednji sobi visi tudi znana Fassenbenderjeva slika: Beethoven je z gosjim peresom v desnici, zagledan v pošev, v nadsvet, mimo dveh odprtih partitur pred njim. Spodaj pa pripis: „Beethoven schreibt die Pastoralsymphonie“. Bidermajerska romantika.

I. se je ustavila pred belo plastiko Beethovnovoga lica. Iz črnega dna kipi silovitost njegovega genija. Narahlo zatrdle ustne. Imperatorsko čelo. Prodiren pogled. Lasje razvezani v romantično patetično.

Odtrgali smo se od vse zgledno, resno nabrane in izbrane spominskosti. Zadihamo se v vrt. Prav čudno, da nikogar ne nese na vrt. Pa je tako po ljubljansko, podgrajsko, šentjacobsko in šentflorjansko zatinsjen v zelenkasto in bakreno rjavo zavesje zgodnjejesenske vegetacije. Iz Beethovnovoga vrta se rojstna hiša lepše vidi. Na njegovo bronasto soho sredi kipeče trte, kolanjev in hrastja se nasloniš, pa se ti oči zapasejo podolgem in počez. Najprej v dvoriščno, k rojstni prislunjeno hišo. Potem v

obe nadstropji prednje. Še gor v streho, kjer se tudi razstirata dve okni.

Japonski študent s prikupno tokijsko prijateljico (morda pa ni iz Tokia?) se je tudi pomaknil v vrt. Verjetno ga je zaneslo v ta odmaknjeni mir enakšno zavzetje kot nas.

V bonnski večer se je zarezal sikajoč, skoraj dodekafonsko neubran žvižg. S kölnskega letališča se je odtrgal Luftansin jet, zaplaval nad prestolno mesto in izginal v žarečem mrču nad rensko dolino. Nazadnje: mojster Beethoven je bil dve tretjini živih dni privezan na svoje šume, žvižge in viže. Drugačne, mislim, kot jih mi slišimo. Kakšni so bili, bo skrivnost za vse čase. Tisti toni in viže, ki se mu izlivajo v harmonije v sonatah, simfonijah, koncertih, kvartetih, mašah, uverturah pač ne razkrivajo misterioznega sveta njegove gluhosti.

Tako mislim, ko mi oči posedajo po monumentalni Hänslovi sohi mojstra Beethovna, ki so jo bili bonnski purgarji podvignili svojemu najbolj čaščenemu sinu 1845. Na Glavnem trgu. Pred pošto. Mojster je ogrnjen s togasto levito. Lice sliči maski antičnega trageda. Nazaj vrženi lasje se zasipno odbijajo od kipečih, belih jesenskih oblakov visoko gor. Desnico je iztegnil predse. Z levico stiska partituro, desna noga pa se je drznila stopiti celo čez rob nastavka... Celó. (Nehote se zmislim na Zajčevega Prešerna pred Oznanjenjsko cerkvijo ob Tromostovju. Zares ne vem, zakaj ga je bil sicer odlični slovenski kipar zasenčil z Muzo, ki je s svojo goloto ljubljanski žloti prav gotovo desetkrat bolj po srcu, kot pa stoječi Neznanec iz Vrbe, saj ji je danes takisto tuj, kot ji je bil v letih kazine in redute, pa še pozneje...) Hänslov Beethoven v Bonnu na trgu je sam. Stoji tam in kljubuje času in ujam. Negiben. Vzravan. Vse alegorije je bil kipar namestil na štiri konce ob podstavku, zadosti visokem, da pridvigne umetnikovo veličino, ki bo prav gotovo kipela daleč čez nemštvo in svet tja v tretje tisočletje in dlje.

Trg pred pošto je zasut z množtvom turistov in bonnskih meščanov. Vse se pa zvrsti okrog te pompozne Beethovne sohe. Če je njegova rojstna hiša pobožen mir, ubranost, je soha na trgu triumfalizem. Ki ne moti.

Zahajajoče sonce, prve večerne sence, ki so se v zavesah spustile od katedrale sem, ljudje ob mizah, babilonska zamešnjava jezikov, pisanost evropske in ameriške mode, japonska lica, nemška resnost, laška in francoska živahnost, prijeten šum z vseh štirih cest, ki okrožajo trg, renske sape, ki nosijo vonj po jeseni, po usahljih, padajočih kostanjevih listih. Vse pa ubrano v nekakšno večerno slovesje, v predanost, ki se priplazi po polnosti dneva, v prijetno otrplost, ko se duh sprevidja v lagodje brez časa in brez meja.

Muzik ob meni z nekakšnim pobožnim šepetom, da bi ne motil prijetnosti trenutka, poltiho premišlja za vse tri: „Človek našega veka, pa naj je njegov življenjski obzor zatamnjen še tako, se prej ali slej sprijatelji z njegovo glasbo.“

I.: „Zakaj?“

Jaz: „Morda zato, ker tako ‚mojstrsko zveni‘, kot menda nekje pravi Stravinski.“ (To mi je ušlo mimogrede, kot se je I. mimogrede zrodilo vprašanje.) „Morda, ker je njegova muzika le kaj več, kot samo muzika.“

E.: „Morda. Poglej tele ljudi ob mizah. Pa one, ki hodijo skoz poštna vrata noter in ven. Pa tele, ki stoje pred soho: ameriški in japonski turisti s kamero in s fleši... Misliš, da večina ve, kdo je bil?“

„Kako, kdo je bil?“

„Tako, da jim niso tuje njegove življenjske zgrade. Vražje malo jih je, ki ga kaj več poznajo. Pa boš vendar težko srečal koga, ki bi ne vedel, da je bil mojster gluh.“

„Da, to pošastno šalo narave predstavljajo kot pomenilo njegovega samotnega, enkratnega spopada z usodo. In ni jih ravno malo, ki se naivno, pa spoštljivo hkrati sprašujejo, če bi bila njegova muzika boljša ali slabša, da ni bil gluh...“

(Zdi se mi, da se Zihlerl v svoji monografiji o Prešernu vprašuje, koliko več ali koliko manj bi bil gorenjski Orfej verzov izpel, pa kakšni bi bili tisti verzi, da bi se bil v polnih letih povezal s Primčevo Julijo...)

„Vsi pa prisluhnejo njegovi glasbeni besedi kot svojski, enkratni, neponovljivi prvini.“

(Dodajam: Ki je v naravi sami kot živa, neminljiva snov, ki je od početka in bo trajala do konca dni.)

E.: „Je torej še kaj več kot le glasba v gigantski katedrali njegovega slšnega opusa? In če je, kaj je? V to danes vrtamo. In ne dovrtamo...“

Preleti me: Beethoven je bil človek svojega časa. Življenje mu je teklo v določenem zgodovinskem trenutku, ko se je spočeljal nov humanističen duh, kot ga oznanjata Goethe in Schiller. (To meni Romain Rolland o mojstru, pa menijo tudi drugi.) Beethoven je zavzet ob novem duhu. Ves njegov muzikalni opus to priča. (V tistih časih nabijajo tudi v nemški in avstrijski zrak revolucijski, s trikoloro obarvani slogani o enakosti, svobodi, bratstvu.) Zdi se mi, da je vse mojstrovo življenje ena sama kipeča obsedenost po svobodi. Tu vzgon njegove ustvarjalnosti, tu vzmet, kri, ki se sprosti v stvaritvah.

Nad Bonnom se je zvečerilo. Sonca ni več. V takšnem trenutku tiho zaslutiš, kako stopa v večer te poslednje četrtine našega veka – katerega svojskost je tudi v tem, da se človek v njem do onemoglosti išče (pa se ne najde) – mojster iz Bonna, Ludvig van Beethoven kot prvi, še zmeraj prvi skladatelj humanist, odlika, ki se ji pridruži še čast, da je prvi muzik v zgodovini, ki se je bil tudi politično angažiral. Z obojnimi so do poslednjega vlakna pregnete njegove stvaritve. Kadar je njegovi glasbeni izraznosti osnova literarno jedro, veliča junake svobode: tak je grof Egmont, heroj flandrijskega upora, ki ga je dal Filip tako pompozno ob glavo...; tak je, ne med zadnjimi, Florestan v Fideliju. Pa Koriolan.

„V tem je srčika vse njegove glasbene čarovnije,“ se je sprostito iz muzika ob meni. „Ta njegova humanistična zavzetost najde svoj monumentalni vrh v poslednji njegovih simfonij. Deveta. Dokončni pečat te glasbene vzvrsti s presunljivo humanim četrtim, koralnim stavkom. Se ti zdi, da je pri Beethovnu zares Oda radosti, ki jo poje? Ne, ne, to je radost nad srečanjem s človekom, umišljija, morda ideal svetovnega bratstva src in duha, po vseh kataklizmah in bolečini zajedljive samote.“

(Nazaj grede se v vlaku proti Düsseldorfu spet srečam s Prešernom v tem premišljevanju o Beethovnu. Res ne vem, zakaj se z mojstrom iz Bonna v moji umišljiji ven in ven družji Prešeren. Kadar sem pri prisluhu Devete prav pobožno zbran, me v mozeg zagriže srh ob tistem basovskem krikju „Freude...“, ki ga za njim povzame vsa koralna gmota. Prav kot bi ujel vzporedno nekje v Zdravljici naš kranjski „Perjatli...“. V teh „perjatlih“ taisti tako človeško zagret vzpon kot „Freude...“ v koralu v Deveti.)

Beethovnova humanost. Mojster variacije uspe spremeniti osnovno témo iz navadnega slšnega predmeta v določeno osebnost, v živo, otipljivo bistvo, ki se spreminja in množi v sebi in ob sebi. Muzikalne oblike razsiplje in poglablja v dosledni rasti, kot jim najde primerjavo edinole v rasti človeka samega. Orkester, to masivno muzikalno gmoto, spreminja v zanosno in bratsko vesoljno skupščino, ki jo je morda sanjal za vse ljudi, za vse čase...

Prijatelj se je dvignil. Dvignila sva se z I. On na jug, midva na sever. Poslovili smo se mimogrede, z nasvidenjem. Predani doživeltju srečanja z Beethovnom, v Bonnu. Ko sva z I. v Kölnu zavozila iz mesta čez resno trdni novi železniški most, drzno vzpet nad zasijano rensko gladino, sta iz mraka spet zazvonila sloka zvonika kelmo-rajske katedrale. Kot bi se bil v sklepem akordu Devete ob radosti presijani zbor vrgel nad oblake prav v nebo.

Ura gre na enajsto. Ob temle zapisu se mi je v mirno septembrsko noč v Heinejevem Düsseldorfu, ko na pol prisluhnem 3. stavku iz Devete (verjetno je I. namenoma, tudi sama prevzeta srečanja z mojstrom iz Bonna, zataknila v kasetni gramofon Karajanovo verzijo prav michelangelске stvaritve, četudi mi je osebno Walterjeva bližja, bolj človeška...), ujela tudi tale misel:

Drugi skladatelji Beethovnovce veličine navadno predstavljajo nekakšno zamejeno pogojenost do človeka. Za Beethovna se zdi, da družji v svoji umetnosti vse možne človekove nagnjenosti in izraznosti, vso njegovo svojsko, zares človeško dejavnost, prav gotovo vsaj vse tisto, kar je naši zahodni civilizaciji najdražje. Beethoven se mi zmeraj približa kot heroj v najširšem zaobjetu pojma herojskosti. Stopnja, ki jo umetnik redko doseže. Michelangelo je morda tudi takšna gigantska izjemnost. Kjer življenjskostna dogodba tako docela soglaša.

In tisto, kar me preganja spet in spet v radostno zavzetje: Freude... Perjatli... .

14. julija letos je umrla igralka MIHAELA ŠARIČ-VARDJAN. Pokopali so jo na ljubljanskih Žalah 19. julija.

Glas SKA se bo velike slovenske odrske umetnice, ki je zatisnila posebnosten pečat sodobni slovenski gledališki kulturi, spomnil z daljšim zapisom v septembrsko-oktobrski številki.

razgledi

Ljubljanski festival

Ljubljana je doživela od konca junija do konca avgusta 25. jubilejne Mednarodne poletne kulturne prireditve. Festival je vsako leto v Križankah bodi v poletnem gledališču, v cerkvi, na malem dvorišču, v predverju ali pa v viteški dvorani. Nastopajo izbrane gledališke, koncertne in baletne skupine iz Jugoslavije in iz inozemstva. Obseže pa po vsebini opero, balet, dramo, folkloro, vokalne, instrumentalne in solistične koncerte, pa filmske predstave. Festival privabi lepo število tujcev, pa tudi Ljubljancev in obiskovalcev iz drugih krajev v Jugoslaviji. Na letošnjih jubilejnih prireditvah je bilo naznanjenih 7 oper (nastopali so Hrvatje, Nemci, Američani in Poljaki); 5 baletov (izvajevalci: Slovenci, Rusi, Iraci, Francozi in Grki); 10 dramskih predstav (igrali so Angleži, Nemci, Srbi, Slovenci in Hrvatje); 6 folklornih nastopov (Slovenci, Indonezijci, Makedonci, Rusi in Srbi); 18 vokalnih, instrumentalnih in solističnih koncertov (Slovenci, Nemci, Američani, Avstrijci, Španci, Angleži, Indijci, Perzijci, Hrvatje in Danci). Med operami velja posebej omeniti hrvaško rock-opero „Gubec-Beg“, pa varšavsko opero s Telemantom in Pergolesijem („Pimpinone“ in „La serva padrona“); med baleti Prokofjeva „Romeo in Julija“ v izvedbi leningrajskega baleta, pa grško zborni dramo-balet „Medeja“ v grški predstavitvi; od dramskih nastopov je pritegnil Shakespeare z „Antonijem in Kleopatro“ in „Hamletom“, oboje so igrali Angleži; svojski je bil folklorni nastop plesne skupine z otoka Bali; o koncertih so kritiki zapisali, da so bili vsi na zgledni višini; v filmskih predstavah pa so na festivalu pokazali retrospektivo filmskega opusa pokojnega slovenskega filmarja Igorja Pretnarja, pomemben pa je bil tudi Teden nemškega opernega filma s predvajanjem pofilmanih nemških oper od Mozarta do Berga.

Ljubljanski drama in opera v zadnji sezoni

Drama je na velikem odru uprizorila v zadnji sezoni, ki se je končala junija letos, tele drame in komedije: W. Shakespeare, Timon atenski; B. Behan, Rihardova umetna noga; H. Miller, Cement. Iz slovenskega repertoarja pa: P. Božič, Panika; Ivan Cankar, Za narodov blagor; G. Strniša, Driada, pa klasično slovensko Taveseli dan ali Matiček se ženi, A. T. Linhart.

Na Levem odru so predstavili E. Fritza Mirakel o sveti Neži in D. Hareja Fanšen.

V Mali dramii so izvajali: B. Miklavca, Molièrov beg in upor; P. Lužan, Bumerang ali srebrne nitke; J. Genet, Služkinji; J. Anouilh, Orkester; V. Lanoux, Le tourniquet (Ključ za konzerve).

Iz prejšnjih sezon pa so ponovili: M. Bugakov, Beg; J. Arden, Živite kot svinje; S. Mrožek, Emigranta; B. Brecht, Opera za tri groše; S. A. Nejdénov, Vanjušini otroci, pa I. Cankar, Kralj na Betajnovi.

Opera je predstavila v novi izvedbi: M. Kozina, Ekvinokcij; J. Cikker, Vstajenje; C. Monteverdi, Kronanje Popeje; B. Britten, Albert Herring; G. Donizetti, Lucia di Lammermoor; G. Verdi, Ples v maskah.

Baletni noviteta sta bili: K. Baranović, Kitajska pravljica, in C. Pugni, Noterdamski zvonar.

Iz prejšnjih let so bile številne ponovitve „železnega repertoarja“ kot Knez Igor, Manon, Cavaleria, Glumači, Turandot, Madame Butterfly, Tosca, La Bohème, Seviljski brivec, Carmen, Gorenjski slavček, Trubadur, Pikova dama. Med baleti pa Labodje jezero in Giselle.

Med gosti so bili letos v operi bratislavski in brnska opera in češko-slovaški balet.

Ne manj prizadevna pa je bila slovenska, gledališka in koncertna dejavnost tudi v Mariboru, v Celju, v Kranju in v Novem mestu.

GLAS JE PREJEL . . .

V teh mesecih smo v uredništvu Glasa prejeli tele publikacije: Hrvatska revija (27. letnik, II. zvezek), Nova Hrvatska (1977, 1-13), Duhovno življenje (1977, 1-8), Sij slovenske svobode (1977, 1-8), Misli (1977, 1-5), Božja beseda (1977, 1-9), Naša luč (1977, 1-7), Vestnik (1977, 1-10), Slobodna riječ (1977, junij, julij, avgust), Hrvatski narod (1977, julij-avgust), Svobodna Slovenija (prihaja tedensko), Novi list, iz Trsta (prihaja redno), Katoliški glas, iz Gorice (prihaja redno), Mladika, iz Trsta (1977, 1-7), Naš tednik, iz Celovca (prihaja redno od maja naprej), Za-

liv (april (60-61), Klic Triglava (prihaja redno), brošuro France Dolinar, Odsotnost slovenske državne misli v prevratu 1918 (založba Sij), Smer v slovensko državo, Literarne vaje, iz Trsta (ves XXVIII. letnik), Tabor (prihaja od aprila naprej); Rakovica (II, 9); Mladje (26, 77).

Ko se uredništvom naštetih publikacij zahvaljujemo za izmenjavo z našim listom, znova vabimo vse, da Glasu odmerjene tiske naslavlajo samo na naslov uredništva, ki je na zadnji strani lista.

CORREO ARGENTINO CORR. CENTRAL Y SUIC 7	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1328339

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaestkrat na leto. Urejuje ga José Petrić, Zapiola 1723, I.D. 1426 Buenos Aires, Argentina. Tisk Editorial Baraga del Centro Misionar Baraga, Colón 2544, Remedios de Escalada 1826, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na: Alojzij Rezelj, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Valentín Debeljak), Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. - Za podpisane članke odgovarja podpisnik.